

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ПЕРЕХІДНИХ І НЕПЕРЕХІДНИХ ДІЄСЛІВ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Р.БРЕДБЕРІ «451 ГРАДУС ЗА
ФАРЕНГЕЙТОМ»)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-1 а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Багдасарян Аріне Араївна

Керівник к. ф. н., доц. Шевчук О. В.
Рецензент к. ф. н., доц. Веремчук Е.О.

Запоріжжя – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської філології

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
англійської філології

« ____ » _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

БАГДАСАРЯН АРІНЕ АРАЇВНА

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Особливості функціонування англійськомовних перехідних і неперехідних дієслів (на матеріалі роману Р.Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Шевчук Оксана Василівна,
к. ф. н., доц.

затверджені наказом ЗНУ від «04» травня 2020 року № 511-С.

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту)
1 грудня 2020

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)
теоретичні засади дослідження ґрунтуються на роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених актуальним проблемам функціонування категорії перехідності/неперехідності дієслів Ю. Д. Апресяна, О. В. Бондарко, В. В. Виноградова, А. Вежбицько, К. Г. Городенської, О. П. Загнітко, Б. Ю. Нормана).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) з'ясувати сутність теорій функціонування категорії перехідності/неперехідності англійськомовних дієслів; 3) визначити особливості вживання перехідних/неперехідних

дієслів; 4) розглянути принципи розподілу дієслів на лексико-семантичні класи в романі Р.Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	15.11.2020	15.11.2020
Розділ 1	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	21.06.2020	21.06.2020
Розділ 2	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	12.09.2020	12.09.2020
Розділ 3	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	23.09.2020	23.09.2020
Висновки	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	15.11.2020	15.11.2020

6. Дата видачі завдання 20.05.2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2020	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2020	виконано
3.	Написання вступу	листопад 2020	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	серпень 2020	виконано
5.	Написання практичних розділів	вересень-жовтень 2020	виконано
6.	Формулювання висновків	листопад 2020	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2020	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2020	виконано
9.	Захист	грудень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

А. А. Багдасарян
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

О. В. Шевчук
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

В.А. Бережний
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 67 стор., 61 джерело.

Об'єкт дослідження: вивчення поняття лексико-семантичного поля.

Мета роботи: є категорія перехідності в сучасній англійській мові.

Теоретико-методологічні засади: ґрунтуються на роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених актуальним проблемам функціонування категорії перехідності/неперехідності дієслів (Ю. Д. Апресян, О. В. Бондарко, В. В. Виноградов, А. Вежбицька, К. Г. Городенськ, А. П. Загнітко, Б. Ю. Норман), зокрема роботи, присвячені принципам розподілу дієслів на лексико-семантичні класи (Р. М. Гайсина, И. Б. Долинина, Л. М. Васильев, С. І. Логвиненко).

Отримані результати: Найбільш численний клас дієслів – це дієсліва діяльності, основним значенням яких є те, що суб'єкт, на якого спрямована дія, знаходиться під впливом цілеспрямованої фізичної або ментальної дії. Серед дієслів даного класу нами було виділено наступні підкласи, такі як дієслова, що позначають ментальну діяльність (процеси, що відбуваються безпосередньо в свідомості людини), дієслова, що позначають креативну або професійну діяльність (тобто діяльність, спрямовану на створення чогось нового, на результат власних дій у матеріальній чи нематеріальній формі) та ті, що вжиті на позначення індивідуальної діяльності людини або тварини.

Серед ряду досліджуваних перехідних та неперехідних дієслів найчастіше використовувалися дієслова роздумів, відсоткове співвідношення цих дієслів майже однакове (45% перехідних дієслів та 46% неперехідних дієслів).

Ключові слова: *перехідні та неперехідні дієслова, валентність дієслова, лексико-семантичні класи, прямий/непрямий додаток, кількісний розподіл*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СИСТЕМНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЇ ПЕРЕХІДНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	8
1.1 Визначення поняття категорії перехідності в сучасній лінгвістиці.....	8
1.2 Категорія перехідності у якості основної граматичної категорії дієслів.....	12
1.3 Проблема перехідності/неперехідності у сучасній англійській мові.....	18
1.4 Засади розподілу дієслів на класи перехідності.....	26
РОЗДІЛ 2 ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ПЕРЕХІДНОСТІ ДІЄСЛІВ У РОМАНІ Р. Д. БРЕДБЕРІ «451 ГРАДУС ЗА ФАРЕНГЕЙТОМ»	31
2.1 Засади класифікації перехідних дієслів на лексико-семантичні класи.....	31
2.2 Фактори, які впливають на розподіл дієслів за категорією перехідності/неперехідності в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».....	35
2.3 Аналіз вживаності перехідних/неперехідних дієслів в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».....	41
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Дієслово в граматичній будові англійської мови займає абсолютно виняткове місце внаслідок широкої розгалуженості своєї системи і тієї великої ролі, яку дієслівні форми грають в структурі речення. У сучасній англійській мові дієслово має розвиненішу систему засобів словозміни і формоутворення, ніж яка-небудь інша частина мови. Саме тому існують різні проблеми по вивченню даної частини мови, існують різні класифікації дієслів і точки зору на систему видо-часових форм дієслова.

Інтерес сучасних лінгвістичних студій до вивчення проблем, пов'язаних з вивченням категорії дієслова, пояснюється тим, що дієслово як частина мови характеризується дуже складною системою своїх граматичних категорій і притаманних їм властивостей. Парадигма його словозмінних форм зумовлює розгляд проблеми сполучуваності дієслова з іншими частинами мови, і у цьому зв'язку дослідження категорії перехідності/неперехідності займає важливе місце серед актуальних проблем сучасної теоретичної граматики.

Категорія перехідності/неперехідності англійського дієслова також впливає на рішення інших суміжних дискусивних питань в системі лінгвістичних досліджень через те, що перехідність як граматична категорія дієслова розглядається на різних мовних рівнях (морфологічному, синтаксичному, лексико-семантичному).

Проблемі аналізу поданої категорії приділяли увагу чимало лінгвістів як вітчизняних так і зарубіжних на певних етапах розвитку лінгвістичної науки. Проблему зворотних дієслів здавна досліджували багато науковців, зокрема Ю. Д. Апресян, О. В. Бондарко, В. В. Виноградов, А. Вежбицька, К. Г. Городенськ, А. П. Загнітко, Б. Ю. Норман, В. М. Русанівський,

Б. А. Ільш, І. А. Мельчук, А. М. Пешковським, Ж. Вандрієс, А. І. Смирницький та багато інших.

Але серед лінгвістичних досліджень увага приділялася, у більшості випадків, класифікації дієслова, його функціонуванню в сучасній англійській мові порівняно з іншими частинами мови, вживаності дієслівних конструкцій та особливостями перекладу. Розгляд категорії перехідності/неперехідності дієслова в аспекті його вживаності в текстах сучасної англомовної прози висвітлено недостатньо.

Актуальність нашого дослідження зумовлена недостатнім числом наукових праць щодо інтерпретації категорії перехідності/неперехідності дієслів на матеріалі текстів американської художньої прози другої половини ХХ століття в функціонально-комунікативному та лексико-семантичному аспектах, а також потребою комплексного аналізу взагалі, та кількісного зокрема особливостей категорії перехідності/неперехідності дієслова, закономірностей її функціонування на матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Мета дослідження: проаналізувати функціонування категорії перехідності дієслів в сучасній англійській мові на матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», виявити особливості вживання перехідних та неперехідних дієслів, з'ясувати лексико-семантичні класи та підкласи поданих дієслів та фактори, що впливають на їх кількісний розподіл на поданому матеріалі дослідження. У відповідності з метою дослідження вбачається за необхідне виконання необхідних **завдань**:

- 1) визначити поняття «перехідність/неперехідність» у сучасній лінгвістиці;
- 2) розглянути подану категорію у якості основної граматичної категорії дієслова;
- 3) дослідити засади розподілу дієслів на перехідні та неперехідні;
- 4) з'ясувати основні принципи класифікації перехідних дієслів на лексико-семантичні класи;

5) проаналізувати фактори, які впливають на розподіл дієслів за категорією перехідності/неперехідності на матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»;

6) здійснити кількісний аналіз вживаності перехідності/неперехідності в функціонуванні-комунікативному аспекті на матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»;

7) зробити висновки щодо функціонування перехідних/неперехідних дієслів певних лексико-семантичних класів і підкласів в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Об'єктом дослідження є категорія перехідності в сучасній англійській мові, а **предметом дослідження** – особливості спільних та відмінних рис функціонування англійськомовних перехідних та неперехідних дієслів в сучасній англійській мові на матеріалі роману Р.Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Для вирішення поставлених завдань нами було використано такі **методи дослідження**:

- описовий метод для здійснення системної характеристики категорії перехідності/неперехідності на сучасному етапі розвитку лінгвістики;

- метод функціонально-порівняльного, лексико-семантичного аналізу для дослідження функціонування перехідних та неперехідних дієслів взагалі та їх лексико-семантичних класів та підкласів зокрема на матеріалі роману Р.Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»;

- метод кількісного аналізу для дослідження загальної міри вживаності та відсоткового співвідношення різних лексико-семантичних класів перехідних та неперехідних дієслів на поданому матеріалі дослідження.

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених актуальним проблемам функціонування категорії перехідності/неперехідності дієслів (Ю. Д. Апресян, О. В. Бондарко, В. В. Виноградов, А. Вежбицька, К. Г. Городенськ, А. П. Загнітко, Б. Ю. Норман), зокрема роботи, присвячені

принципам розподілу дієслів на лексико-семантичні класи (Р. М. Гайсина, И. Б. Долинина, Л. М. Васильев, С. І. Логвиненко).

Матеріалом дослідження слугує текст науково-фантастичного роману-антиутопії Рея Дугласа Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше було досліджено категорію перехідності/неперехідності дієслів у якості основної граматичної категорії дієслова в англомовній художній прозі другої половини ХХ століття на прикладі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», з'ясовано фактори, які впливають на функціонування поданої граматичної категорії, обчислено загальну міру вживаності перехідних та неперехідних дієслів на поданому матеріалі дослідження, проаналізовано засади розподілу англійськомовних перехідних/неперехідних дієслів на певні лексико-семантичні класи та підкласи, пояснено особливості їх вживання та кількісне співвідношення.

Практична значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів на лекційних та практичних заняттях з наступних дисциплін «Практична граматики сучасної англійської мови», «Теоретична граматики сучасної англійської мови», спецкурсів з лінгвістичних дисциплін.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Крім текстового матеріалу робота ілюстрована таблицями та схемами.

У вступі зазначаються актуальність дослідження, об'єкт, предмет, поставлені мета та завдання, подано огляд літератури відповідно до заданої проблематики.

У першому розділі подаються теоретичні засади дослідження категорії перехідності/неперехідності англійськомовних дієслів в сучасній англійській мові, а також категорії перехідності у якості основної граматичної категорії дієслів, розглядаються засади розподілу дієслів на класи перехідності.

У другому розділі надається детальний порівняльний аналіз функціонування категорії перехідності англійськомовних дієслів у романі

Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», а саме класифікація перехідних дієслів на лексико-семантичні класи, фактори, які впливають на розподіл дієслів за категорією перехідності/неперехідності в романі.

У висновках подані узагальнені результати роботи та окреслені перспективи подальшого дослідження. У списку використаних джерел зазначено перелік теоретичних джерел, перелік електронних джерел та ілюстративного матеріалу.

Загальний обсяг роботи становить 67 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СИСТЕМНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЇ ПЕРЕХІДНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Визначення поняття категорія перехідності в сучасній лінгвістиці

Дієслово в граматичній будові англійської мови займає абсолютно виняткове місце унаслідок широкої розгалуженості своєї системи і тієї великої ролі, яку дієслівні форми грають в побудові речення. Як відомо, дієслово – це частина мови, яка називає дію або представляє стан, прояв ознаки, зміну ознаки і тому подібне як дію. В сучасній англійській мові дієслово має розвиненішу систему засобів словозміни і формоутворення, чим ніж будь - яка інша частина мови.

Також, англійське дієслово має дуже розвинену систему видо-часових форм, протиставлення дійсного і пасивного стану, протиставлення дійсного, умовного і наказового способів. Це основні дієслівні категорії, що охоплюють всю систему дієслова в цілому. Але існують, крім того, безособові форми – дієприкметник, герундій, інфінітив – які виконують особливі відмінні від стосунків функції і які передають стосунки, чим особових формами дієслова. Все це доводить, що дієслово – це частина мови, яка виражає граматичне значення дії, словотворча система якого досить багата, чого не можна сказати про словотворчу структуру дієслова.

Термін «перехідне дієслово» запровадив на початку 70-х років ХІХ століття М. Осадца. Синтаксична здатність або нездатність дієслова керувати іменником у знахідному (або в родовому) відмінку зумовлена його семантикою [Авалиани 1962, с. 162]. Основною формальною ознакою неперехідності дієслова є займенник *się* // афікс – *ся*: *śmiać się, bać się* // *сміятися, боятися*. Досить часто – *ся* виступає ней тралізатором перехідності

дієслів, наприклад, *нести* (перехідне) – *нестися* (неперехідне), *цілувати* (перехідне) – *цілуватися* (неперехідне).

Слушним з цього приводу є визначення категорії перехідності/неперехідності. І. П. Іванова. Наводить наступне визначення: [Жаборюк 1999, с. 75] перехідність – це лексико-граматична характеристика дієслова, його здатність передавати дію, спрямовану на об'єкт, або нездатність передавати таку об'єктно-зорієнтовану дію, і, таким чином, нездатність приймати прямий додаток, що є об'єктом дії.

Таким чином, ми бачимо, що зв'язок категорії стану з категорією перехідності/неперехідності чітко виражений. Так щодо англійської мови, Г. І. Воронцова зауважує, не можна категорично стверджувати, що категорія стану належить тільки перехідним дієсловам [Воронцова 2006, с. 223]. Зауважимо, що перехідність не закріплена за кожним окремим дієсловом. У більшій кількості випадків вона обумовлена синтаксично. Тому в англійській мові є можливим використовувати форму пасивного стану з дієсловами, основне значення яких перехідне : *Baker, with a sane and self-righteous expression, had been marched into the orderly room on a charge of insubordination.* (Бейкер, з осудним і самовдоволенням висловлюванням, увійшов в упорядковану кімнату за звинуваченням у непокорі.) (Siltoe) *His whole life was lived in the pages of that monumental biography which was to be written after his death.* (Все своє життя жив на сторінках цієї монументальної біографії, яка повинна була бути написана після його смерті.) (Waine)

Наприклад, в українській мові категорія перехідності/неперехідності традиційно ґрунтується на вузько формальних синтаксичних засадах – на здатності/нездатності дієслова сполучатись із знахідним відмінком іменника без прийменника, а також із родовим відмінком, що вживається із заперечною часткою *не* або передає партитативне значення – частину від цілого [Бархударов 2000, с. 101]. Відповідно перехідними вважають дієслова, які вимагають знахідного безприйменникового, об'єктного та родового

відмінків із заперечною часткою *не* чи з партитативним значенням (*збудувати хату, написати твір, посадити дерево, слухати пісню, запросити його, не виконати завдання, не прочитати роману, відсипати цукру, налити води*), а неперехідними – ті, які поєднуються з іншими об'єктними відмінками (*думати про дітей, вірити в людей, дякувати батькам, сміятися з вад, берегтися від автомобіля*). Цю синтаксичну здатність/нездатність дієслова керувати іменником у знахідному та родовому відмінках пов'язують з його лексичною семантикою.

Поширеним в українському мовознавстві було й витлумачення категорії перехідності/неперехідності як лексико-синтаксичної категорії, оскільки вона спирається на валентнісні та значеннєві ознаки відповідних дієслів [Рабулець 2004, с. 250]. Відома також спроба інтерпретувати цю категорію як семантико-синтаксичну, бо саме семантика дієслова вказує на здатність дії переходити або не переходити на об'єкт, охоплювати його дією чи виступати безпосереднім джерелом створення або руйнування об'єкта тощо. В обох випадках синтаксичну ознаку трактовано вузько – як здатність/нездатність дієслів керувати іменником у формі знахідного відмінка без прийменника, а також у формі родового відмінка, якщо дієслово вживається із заперечною часткою *не* або дія поширюється на частину предмета.

Усі ці визначення статусу категорії перехідності/неперехідності не відбивають її основного змісту який є пов'язаний з морфологічною природою. Дієслово, як і інші повнозначні частини мови, є морфологічною одиницею, зокрема морфологічним словом.

Потребує розширення обсяг поняття "синтаксична ознака" щодо категорії перехідності/неперехідності. Якщо раніше її ототожнювали із синтаксичним зв'язком керування і виділенням на його основі другорядним членом речення, то в контексті сучасного багатовимірного підходу до визначення синтаксичної структури речення вона охопить семантико-синтаксичний та формально-синтаксичний аспекти дієслівної перехідності.

Саме це дає підстави в основу виділення категорії перехідності/неперехідності покласти семантику дієслова. За семантичною ознакою перехідність/неперехідність – це здатність або нездатність дії, вираженої дієсловом, поширюватися/не поширюватися, спрямовуватися/не спрямовуватися на об'єкт – конкретний предмет, особу чи іншу якусь істоту, що виступають у валентно зумовленій об'єктній позиції дієслова.

Крім того, виражена дієсловом дія може бути джерелом створення або руйнування чого-небудь. Форма іменника, що називає предмет або істоту в об'єктній позиції, не впливає на розмежування перехідних і неперехідних дієслів [Золотова 1995, с. 14]. Іменник може бути виражений будь-якою відмінковою та прийменниково-відмінковою формою. Деякі дослідники (А. І. Смирницький; Б. А. Ільш; І. П. Іванова; Л. П. Чахоян) залежно від форми експлікації такого іменника поділяють перехідні дієслова на прямо-перехідні й непрямо-перехідні.

Прямо-перехідними є дієслова, що означають дію, спрямовану на об'єкт, виражений іменником у формі знахідного відмінка або родового за наявності заперечної частки не чи вказівки на частину від цілого: *вимити вікно, пофарбувати паркан, спекти коровай, не дістати квитка, відломити сиру, відлити молока.*

Непрямо-перехідні дієслова передають так само дію, спрямовану на об'єкт, але цей об'єкт може бути реалізований усіма іншими формами непрямих відмінків або прийменниково-відмінковими формами: *подивитися на небо, глянути в очі.*

Ядро прямо-перехідних дієслів становлять дієслова конкретної фізичної дії : *молотити пшеницю, молоти зерно, орати землю, різати хліб, кроїти тканину, шити одяг, крутити нитку, надоїти молока, насипати жита.*

Таким чином, перехідність / неперехідність є категорією, на підставі якої можна виділити відношення між суб'єктом і об'єктом дії. Суть цієї категорії полягає в тому, що суб'єкт виконує певну дію, а його результат

може «перейти» або не «не перейти» на суб'єкта.

1.2 Категорія перехідності у якості основної граматичної категорії дієслова

Поряд з традиційним поглядом у сучасній лінгвістиці наявне широке трактування перехідності, яке включає різні форми її прояву. Дослідники виділяють: «непрямо перехідні» дієслова, «безпосередньо перехідні» та «опосередковано перехідні» дієслова [Потебня 1958, с. 34] у конструкціях з непрямыми відмінками або прийменниково-іменниковими конструкціями, зокрема. Перехідність визначається в цьому випадку як можливість керувати лексемами і мати при собі об'єктну або непряму об'єктну (безприйменникову, прийменникову або варіативну) синтаксему.

На лексичному рівні перехідність як лексико-синтаксична властивість дієслова проявляє себе у здатності лексем до керування, на підставі чого визначається належність дієслів до відповідних лексико-семантичних груп (змістовий критерій); на синтаксичному рівні перехідність характеризується здатністю дієслова вживатись з прямо- та непрямо-об'єктними синтаксемами (формальний дистрибутивний критерій) [Мещанинов 1982, с. 11–12]. Перехідність пов'язують також з типом синтаксичного підрядного зв'язку – керуванням.

За визначенням О. О. Потебні, з метою уникнення плутанини у тлумаченні поняття «керування», треба розуміти під ним тільки ті випадки, коли відмінок додатка визначається формальним значенням доповнюваного слова [Норман 1872, с. 120]. Це положення стало основою для виділення О. М. Пешковським «слабкого» та «сильного» керування як критеріїв визначення перехідності дієслова.

Перехідне дієслово здатне до «сильного» керування, яке проявляється у

такій залежності іменника/прийменника з іменником від дієслова, при якій «...між цим відмінком, з одного боку, і лексичною або граматичною особливістю дієслова, з іншого боку, необхідним є обов'язковий зв'язок » [Потебня 1958, с. 285]. Поняття «слабкого» та «сильного» керування дістало розвиток у дослідженнях Ю. Д. Апресяна [Апресян 2002, с. 52-54]. На думку дослідника, між силою керування та значенням керівного слова існує взаємозалежність. Сильнокерований знахідний відмінок та його синтаксичний варіант – прямий об'єкт є маркерами для визначення перехідності керівного дієслова .

С. Д. Кацнельсон зазначає, що « ... розмежовуючи поняття перехідності і керування, традиційна граматики, певною мірою, передбачила ці розбіжності» [Ильиш 2000, с. 47-48]. Поняття керування явно орієнтоване на форму вираження об'єкту, тоді як перехідність передбачає більшою мірою функцію, аніж засіб вираження. Але, ототожнивши прямий об'єкт з певним засобом його вираження, традиційна граматики не зуміла належним чином оцінити визначені нею дієслівні ознаки.

У процесі визначення перехідності, лінгвісти виходили з можливості дієслова керувати знахідним відмінком. Таким чином, зводилася нанівець відмінність між типами перехідності. Наприклад, основою для розуміння суб'єктно-предикатно-об'єктних відношень вважається доречним запровадження поняття суб'єктно-об'єктних функцій та функції обставини. Традиційна граматики визначила суб'єктно-об'єктні функції («позиційні ранги»), виділила члени речення, однак, не було приділено належної уваги співвідношенню суб'єктно-об'єктних функцій та їхніх морфологічних реалізацій. Так, називний відмінок було прикріплено до суб'єкта, функція прямого об'єкта завжди асоціювалась зі знахідним відмінком.

Однак, як показує матеріал порівняльно-типологічного аналізу, ті ж самі дієслова в різних мовах керують як прямими, так і непрямими об'єктами. Так, С. Д. Канцельсон підтверджує це спостереження матеріалом сучасної новогрецької мови [Ильиш 2000, с. 47]. Так, наприклад, дієслово

κοιτάζω (дивитись на будь-кого, що-небудь) керує знахідним відмінком: *κοιτάζω τη μάνα μου*, на відміну від української мови, якій властива прийменниково-іменникова конструкція. Це притаманно однооб'єктним дієсловам і проявляється в тому, що позиція одного об'єкта при дієслові завжди є позицією тільки прямого додатка. Вживання відмінків такого типу не залежить від значення іменників, а обумовлено ідеоетнічними властивостями дієслівної лексеми.

Основна відмінність між суб'єктно-об'єктними функціями та функціями обставини міститься у їхньому відношенні до змістової валентності «...у плані змістової валентності кожне дієслівне значення ніби відкриває вакантні позиції за числом можливих суб'єктно-об'єктних функцій, і ці позиції з тією чи іншою мірою обов'язковості підлягають заміщенню у реченні. Розбіжності в поясненні перехідності пояснюють «функціональну перехідність», яка має універсальний характер і виявляється у семантиці дієслова, та «формальну перехідність», яка зводиться до здатності дієслів керувати знахідним відмінком .

На думку А. П. Загнітко, особливу увагу при визначенні підрядного зв'язку потрібно надавати «**передбачуваному / непередбачуваному**» зв'язку [Загнітко 1990, с. 18-19]. При «передбачуваному» зв'язку форма залежної одиниці визначена семантико-синтаксичним потенціалом головного компонента. При «непередбачуваному» зв'язку вирішальним є зміст утворюваної конструкції. «Передбачуваний зв'язок» може бути «варіативним» (передбачає вибір можливої форми) та «неваріативним» (повне узгодження).

Наступний етап наукового пошуку щодо параметрів виділення категорії перехідності дієслова позначено спробами об'єднати семантико-синтаксичні критерії [Апресян 2002, с. 20-21]. Це обумовлено тим, що висвітлення проблеми перехідності дієслова тільки на семантичному рівні не дає пояснення розбіжності у складі перехідних дієслів різних мов та діяхронним змінам перехідності; тільки синтаксичний критерій не вирішує

проблеми абсолютного вживання дієслів.

І. О. Долініна відмічає складні розгляду категорії перехідності дієслова як цілісної. Підставою для цього є наявність власних особливостей семантичної та синтаксичної категорій, не зважаючи на їхній безпосередній зв'язок: « ... Категорія перехідності дієслова належить до категорій «поліреференційного типу», які характеризуються тим, що співвідносяться не з одним референційним значенням (принцип єдності форми та змісту), а з сукупністю різноманітних референційних значень» [Долініна 1987, с. 3-4]. У вітчизняній лінгвістиці переважає інша концепція перехідності, що враховує синтаксичні, лексико-семантичні і семантико-синтаксичні характеристики дієслів. Розглянемо їх тепер по порядку.

Проблема синтаксичних характеристик дієслів дуже тісно пов'язана з концепцією про факультативну і обов'язкову сполучуваність. Згідно з цим ученням мовні елементи здатні мати два види сполучуваності: обов'язкову і факультативну. Обов'язкова сполучуваність властива тим залежним елементам, які потрібні як за смисловим змістом, так і за формою мовних одиниць.

Обов'язкова сполучуваність характеризує ті одиниці, які мають «сильне керування». Цей термін був використаний А. М. Пешковським для позначення зв'язку дієслова з відмінковими формами іменника, необхідними для завершеності, сенс якого передається дієсловом [Потебня 1958, с. 287]. Теорія факультативної і обов'язкової сполучуваності отримала остаточне визнання після її розвитку в працях провідних вчених (В. В. Виноградов; В. Г. Адмоні; А. І. Смирницький; Т. А. Расторгуєва) і знайшла свій подальший розвиток в роботах цілого ряду дослідників.

Як доказ того, що обов'язкова сполучуваність дійсно існує, часто приводять як приклад дієслово *бути* в українській мові і його аналоги в інших мовах. Так, передбачається, що дієслово *бути* в українській мові або *to be* в англійській мові являють собою приклад мовного елемента, який не здібний до абсолютного функціонування і вимагає обов'язкового заповнення.

Якщо розглядати дієслово *to be* ізольовано, поза певною синтаксичною структурою, то це твердження може здатися справедливим.

Але, при розгляді певних слів як словарних одиниць поняття факультативної і обов'язкової сполучуваності виявляється цілком обґрунтованим. Наприклад, англійське дієслово *to lie - lay - lain* (лежати), розглядається ізольовано, як словарна одиниця, вимагає вказівки місця, і це його властивість виявляється у ряді синтаксичних конструкцій: *The dog was lying on the ground/at the feet of the boy* (Собака лежить на землі/ біля ніг хлопчика). Обов'язковість придієслівного елемента легко доказано за допомогою вживання методу опущення, оскільки синтаксичні моделі типу *The dog was lying* (Собака лежить) мають незавершений сенс і не можуть розцінюватися як правильні.

Лінгвісти вважають, що з точки зору факультативної/обов'язкової сполучуваності, у дієслова *to lie - lay - lain* (лежати) є обов'язкова валентність на обставину місця. Якщо розглянути його функціонування в синтаксичних структурах, то виявляється наступне: якщо це дієслово потрапляє у відповідну модель, схема якої не передбачає позиції для потрібних за змістом обставинних елементів, воно може вільно функціонувати без цих залежних одиниць. Для прикладу можна навести загальновідомим прислів'ям *Let sleeping dogs lie* (Не будить сплячого пса). Для приведеної синтаксичної моделі побудови потрібне абсолютне вживання дієслова *to lie*, оскільки необхідно передати ідею самого процесу «лежання» безвідносно до того, де і як він протікає.

У подібних випадках вживання обставини не лише не потрібна, але і неможлива, оскільки поява залежного при дієслові позбавить дієслово здатності передавати значення “загальності” дії.

Аналогічно і з дієсловом *to be* (бути) : потрапляючи в модель типу *she is...*, дієслово *to be* виступає як одиниця, що обов'язково вимагає заповнення: *She is young / happy / clever / pretty* (Вона молода / щаслива / розумна / гарна) і тощо. Проте, якщо звернутися до тексту монологу Гамлета і розглянути

добре відоме висловлювання *to be or not to be* (бути чи не бути) і його український переклад *бути або не бути*, то у вказаній структурі ні в англійському, ні в українському варіанті дієслово *to be* / *бути* не лише не володіє обов'язковою сполучуваністю, але і характеризується обов'язковою несполучуваністю.

Подібне абсолютне використання дієслова *to be* (бути), що зумовлено вимогами моделі, спостерігається не лише відносно дієслова *to be* як змістового, але і як дієслова-зв'язки. Наприклад, *She has shown herself the pleasant, witty Judith she knows I like her to be, with a touch of coquetry thrown in on her own account* (W. Locke).

Існування структурної схеми, що вимагає абсолютного функціонування дієслів типа *to be* (бути) і *to lie* (лежати), говорить про те, що наявність або відсутність одиниці комплементу обумовлена не лише значенням самого дієслова, але і тією позицією, яку він займає в кожній із структур, що допускають його. Навіть особиста форма дієслова в наказовому способі може функціонувати без залежних слів, хоча особові форми характеризуються найбільш розгорнутою сполучуваністю.

В. В. Бурлакова, з цього приводу відмічає: «...якщо розглядати перехідне дієслово як словарну одиницю мови на рівні лексичного значення, то в цьому випадку дійсно всяке перехідне дієслово, вжите ізольовано, завжди володіє обов'язковою лексичною сполучуваністю» [Бурлакова 1997, с. 16-18]. Проте, якщо проводити аналіз на рівні синтаксису, тобто розглядати функціонування перехідних дієслів в певних структурах, то мовна ситуація різко міняється, бо в цьому випадку сполучуваність перехідного дієслова регулюється вимогами моделі.

Коли треба визначити перехідність дієслів, лінгвісти часто звертаються не до словосполучень взагалі, а до пропозицій, тобто до синтаксичних одиниць, в рамках яких реалізуються ці словосполучення (“будівельний матеріал для пропозицій”). Ж. Вандрієс приходить до наступного висновку: «... що позитив без доповнення, дієслово дійсно неперехідне, оскільки дія,

ним виражена, не переходить ні на який предмет » [Вандриес 2001, с. 52]. Проте чи правомірно ставити питання про перехідність-неперехідність дієслів в залежності від того, чи вжито додаток в реченні чи ні?

Неперехідність дієслів можна визначити лише тоді, коли відомо чи спрямий/непрямий додаток, тобто чи здатні вони утворювати словосполучення на основі лексичного зв'язку управління. У реченні ж перехідне дієслово може вживатися і без додатка, і від цього воно не перестає бути перехідним [Бурлакова 1997, с. 111-134]. Щоб переконатися в цьому, можна вдатися до експерименту, який полягає в тому, що замість одиночного перехідного дієслова в реченні використовується перехідне дієслово з доповненням.

Отже, вирішення проблеми про таку специфічну змістовну особливість дієслівної лексеми, як перехідність або неперехідність, не можна пов'язувати з вживанням або невживанням додатка в тому або іншому конкретному реченні, що є одиницею конструкції іншого, синтаксичного рівня мови.

1.3 Проблема перехідності/неперехідності у сучасній англійській мові

Проблема перехідності в сучасній англійській мові заслуговує на особливий розгляд. У цій галузі виявляються вельми своєрідні властивості і тенденції розвитку, які неодноразово були предметом обговорення і давали привід для різних тлумачень.

Перехідні дієслова входять до системи засобів лінгвістичного синтаксису як особливого випадку лінійного розгортання тексту і дискурсу [Кобозева 2000, с. 49]. Подібно до інших засобів, перехідні дієслова виконують функцію текстотворення. Валентні зв'язки, що актуалізуються перехідним дієсловом, включають його до структури, що забезпечує антропоцентричність, референтність і модальність тексту. Валентність

дієслова є відповідною семантичному значенню перехідного дієслова, тобто значенню його облігаторних аргументів, що є елементами тексту.

Вихідною передумовою концепції про перехідність структурної організації тексту слугує думка Г. А. Золотової про те, що « ... орієнтування мовної одиниці на присутність у тому чи іншому різновиді тексту складає її суттєву характеристику, без якої уявлення будови мови було б неповноцінним » [Золотова 1995, с. 5]. Оскільки цілісне значення тексту виводиться шляхом збирання значення його окремих елементів, природно думати, що спрямованість на суб'єкт/об'єкт дії, як маркера перехідного дієслова, передбачає його участь у формуванні антропоцентричності, референтності і модальності тексту.

О. А. Гулига переконана, що ступінь транзитивності дієслова напряду пов'язаний з топікальністю: чим вищий ступінь топікальності, тим вищий ступінь транзитивності дієслова [Гайсина 1981, с. 78-95]. Питання про розділення дієслів на перехідних і неперехідних належить до найважчих питань теоретичної граматики. Тут залишилося ще дуже багато принципових недорозумінь, і у багатьох випадках використання конкретного дієслова в даному конкретному реченні до тієї або до іншої категорії виявляється справою дуже скрутною.

У самому широкому сенсі перехідними можна було б вважати ті дієслова, значення яких потребує заповнення додатком будь-якого різновиду, на відміну від тих, які жодного додатку не вимагають.

Розглянемо за своєю семантикою дієслова можуть бути наступними:

1) ті, що мають самі абсолютно повний зміст і прямого додатку приймати не можуть;

2) ті, що самі мають повний зміст, але можуть приймати прямий додаток, який уточнює цей зміст;

3) ті, що самі повного змісту не мають і без прямого додатку вживатися не можуть.

До першої категорії, перш за все, відносяться дієслова, що виражають

стан: *I am sitting* (сиджу), *I am standing* (стою), *I am lying* (лежу), а також дієслова, що позначають дію, яка по своєму характеру замкнута в самому суб'єкті і не переходить ні на який об'єкт : *I am running* (біжу), *I am walking* (їду), *I am jumping* (стрибаю), *I am laughing* (усміхаюсь), *the water is boiling* (вода кипить). Але, деякі з цих дієслів (*to stand-стояти, to run-бігти, to walk-йти, to boil-кип'ятити*) можуть бути в іншому значенні перехідними, тобто приймати прямий додаток, і в цих випадках деякі лінгвісти вважають їх іншими дієсловами.

Набагато складнішою здається функціонування другої категорії. Сюди відносять дієслова такого типу, як в наступних реченнях: *I am reading* (читаю), *I am writing* (пишу), *I am eating* (їм), *I am drinking* (п'ю), *I am drawing* (малюю).

Кожне з цих дієслів дає сповна закінчений зміст без жодного додатку: він характеризує діяльність (у найширшому значенні слова), яку виконує суб'єкт. На питання *what is he doing?* (що він робить?) досить відповісти: *he is writing* (він пише). В цьому відношенні *he is writing* (він пише) по суті не відрізняється від *he is lying* (він лежить) або *he is sleeping* (він спить). Можна сказати, що діяльність, яку виражає дієслово *to write* (писати), по суті, є свого роду стан, в якому знаходиться суб'єкт.

Дієслова другої категорії відрізняються від першої тим, що вони прогнозують подальше питання : *What is he reading?* (Що він читає?), *What is he writing?* (Що він пише?), *What is he eating?* (Що він їсть?), *What is he drinking?* (Що він п'є), *What is he drawing?* (Що він малює?), тобто може бути поставлене питання, що вимагає уточнення назви об'єкту, на який направлена дія, або яке виникає в результаті дії. Таким чином, можна відповісти: *he is reading a newspaper* (він читає газету), *he is writing a letter* (він пише листа), *he is eating potatoes* (він їсть картоплю), *he is drinking coffee* (він п'є каву), *he is drawing a picture of his friend* (він малює портрет свого друга).

У цих випадках додане таким чином прямий додаток уточнює і завершує значення дієслова, не змінюючи його основної семантики. Отже,

доводиться констатувати, що дієслова *to read* (*читати*), *to write* (*писати*), *to eat* (*їсти*), *to drink* (*пити*), *to draw* (*малювати*) можуть бути і неперехідними, і перехідними.

Третя категорія дієслів відрізняється від попередніх тим, що прямий додаток вважається тут обов'язковим для реалізації значення дієслова. Проте, в межах цієї обширної категорії можна углядіти дві підгрупи: з одного боку, дієслова із значенням настільки конкретним, що їх загальна семантика не викликає жодних сумнівів, хоча вони і потребують прямого доповнення, наприклад *to break* (*ламати*), *to kill* (*убивати*) або *to mention* (*зауважити*); з іншого боку – дієслова із значенням настільки розпливчастим, що вони набувають конкретного і чіткого смислу лише в контексті, залежно від прямого додатка; наприклад : *to take* (*брати*) : *he took a lesson* або *he took a pen* або *he took an examination*; або дієслово *to make* (*робити*) : *he made a step forward* або *he made a mistake* або *he made a row*.

Наприклад, дієслово *to kill* (*убивати*), потребує певний об'єкт дії, тобто в результаті акту вбивання мають бути жертви. Таким чином, об'єкт при дієслові *to kill* (*убивати*) повинен або бути експліцитно виражений, або матися на увазі. І цілком можливо уявити собі речення, в якому поряд з дієсловом *to kill* об'єкт не вказаний, наприклад, *he was accustomed to kill* (*він звик вбивати*).

Можемо навести також наступний приклад з А. П. Чехова «Чайка»: *Григорій: А це що? Ніна: Чайка. Костянтин Гаврілич вбив*. Тут поряд з дієсловом *вбив* немає жодного додатку, але з контексту, зрозуміло, абсолютно ясно, що мається на увазі об'єкт її або ця чайка. У даному випадку об'єкт абсолютно безперечно присутній, хоча він зовні ніяк не виражений в мові. Він, очевидно, мається на увазі завдяки тому, що перед цим реченням вживано іменник-пропозиція *чайка*, з яким речення *Костянтин Гаврілич убив* знаходиться в безпосередньому семантичному зв'язку.

В англійській мові такий зворот був би абсолютно неможливий, тому

що не можливо сказати: *A sea-gull. K. G. Killed* (Чайка. Костянтин Гаврілич вбив). Треба було б або вжити поряд з дієсловом *killed* (убитий) займенникове доповнення *it*, або змінити всю конструкцію і сказати, наприклад, таким чином: *A sea-gull. Killed by K.G.* (Чайка. Вбита Костянтином Гавріличом).

Також таке прислів'я як *Бог не видасть, свиня не з'їсть*, не має додатку а ні поряд з першим, а ні поряд з другим дієслові, але об'єкт безперечно мається на увазі і відтворюється із загального змісту цього речення, яке є дорівню заклик до сміливості. Обидва дієслова в цьому реченні вважаються перехідними, хоча додатка поряд з ними немає. Щоб переконатися в цьому, досить порівняти речення *свиня не з'їсть*, що з реченням *свиня не буде їсти* (наприклад, із-за хвороби), в якому дієслово дійсне неперехідне.

Для англійської мови такий зворот з додатком, що мається на увазі, абсолютно неможливий. Якщо перевести це прислів'я буквально на англійську мову, отримаємо текст *God will not betray, a pig will not eat*, який у такому вигляді неможливий. Тут абсолютно необхідно додати до обох дієслів прямий додаток, хоча б у вигляді займенника *you*, який в такому контексті, звичайно, має дуже нечітке значення: *God will not betray you, a pig will not eat you*. По суті, тут займенник виражає в найзагальнішій формі спрямованість дії взагалі на якийсь живий об'єкт.

Отже, англійській мові припущення об'єкту, взагалі кажучи, невластиве. Проте, в окремих випадках воно все ж можливе, особливо, якщо йдеться про діяльність, яка характерна для суб'єкта. Наприклад, наступне речення з Дж. Г. Байрона «The bride of Abydos»: *Pacha! to hear is to obey!* Тут діяльність, позначена дієсловами, сприймається загалом, а об'єкт її мається на увазі з контексту.

Нарешті, останню підгрупу (другий підрозділ третьої групи) складають дієслова, значення яких, за відсутності уточнюючого додатку, настільки розпливчато, що речення взагалі не має загального сенсу. Так, наприклад, речення *he takes* (він бере) без прямого додатка, за змістом, незрозуміло.

Якщо додати до цього речення *books from the library* (книги із бібліотеки), буде підтверджено основне значення дієслова – значення більш менш фізичного акту “взяття”. Якщо ж вжити ще додаток *lessons* (уроки) або *measures* (заходи) і таке інше, то значення дієслова стає набагато метафоричнішим; об’єкт дії настільки на нього впливає, що поєднання цих двох елементів стає чимось єдиним, набуває характеру фразеологічного зрощення або ідіоматичного, в якому зникає і індивідуальний зміст іменника, який відіграє роль додатка.

Так, іменник *measures* (заходи) як додаток до дієслова *to take* (брати) має, звичайно, зовсім інше значення, ніж, наприклад, у складі виразу *measures of length* (міри довжини). Так, в українській мові *приймати заходи і міри довжини, метричні заходи* і тому подібне. Те ж саме значення, що і у словосполученні з дієсловом *приймати*, слово *міри* має також у виразах *рішучі заходи, радикальні заходи* і тощо.

У інших сполученнях такого типу логічний центр тяжіння може бути повністю перенесений на додаток, а дієслово стає в таких випадках чимось на зразок допоміжного елемента, на зразок показника дієслівності всієї словосполуки. Така, наприклад, роль дієслова *to take* (брати) у складі виразів *to take care of* (піклуватися про когось), *to take notice of* (взяти до уваги) або дієслова *to have* (мати) в таких характерних для сучасної англійської мови виразах як *to have a look* (поглянути), *to have a glimpse* (мимохідь побачити), *to have a wash* (умивати), *to have a run* (нобігати), *to have a smoke* (перекурити).

Тобто, дієслова, з точки зору того, чи виражають вони за своїм значенням спрямованість дії на який-небудь об’єкт і, як наслідок цього, чи можуть вони приймати додаток, підрозділяються на перехідні і неперехідні дієслова.

Отже слід враховувати, що дуже часто переосмислення дієслова, його вживання в похідному значенні веде до зміни його характеристики як перехідного або неперехідного. Перехідність або неперехідність дієслова не

залежить від того, в якій формі – предикативній або непередикативній – дане дієслово виступає.

Розглянемо неперехідні дієслова. Сюди відносяться дієслова, які виражають дію, що не поширюється на об'єкт, а замикається в самому суб'єкті (діячі). Наприклад до цього класу входять дієслова із значенням стану: *to be* (бути), *to exist* (існувати), *to live* (жити), *to sleep* (спати), *to die* (умирати); рухи: *to go* (йти), *to come* (приходити), *to run* (бігти), *to arrive* (прибувати), *to travel* (подорожувати); положення в просторі: *to lie* (лежати), *to sit* (сидіти), *to stand* (стояти) і деякі інші. Характерними ознаками неперехідних дієслів є: нездатність приймати доповнення; відсутність форми пасивного стану.

У складі одиниць фразеологізмів (еквівалентів дієслів) провідний компонент (дієслово) також може мати форму пасивного стану; в цьому випадку дієслово стоїть після всієї фразеологічної одиниці: *to take care of* (піклуватись про когось) - *to be taken care of* (потурбуватися про когось), *to lose sight of* (упускати з виду) - *to be lost sight of* (залишатися поза увагою), *to put fire to* - *to be put fire to*.

Слід зауважити, що перехідні дієслова, в протилежність неперехідним, виражають дії, направлені на той або інший об'єкт. Через це вони можуть: приймати доповнення; мати форму пасивного стану (окрім невеликої групи).

З перехідних дієслів лише декілька дієслів, що мають значення відношення, як, наприклад : *to have* (мати), *to resemble* (виглядати), *to suit* (пасувати), *to depend (on)* (залежати (від)), *to belong(to)* (належати), не утворюють форму пасивного стану, оскільки вони не позначають жодної дії. Перехідність дієслова може розкриватися:

1. У сполучуваності з прямим додатком, наприклад : *to take* (брати), *to make* (зробити), *to have* (мати), *to do* (робити), *to touch* (чинати), *to move* (двигати), *to build* (будувати), *to see* (бачити), *to hear* (чути): *You have a fine library here* (У вас чудова бібліотека).

Сюди ж можна віднести сполучення з прямим додатком, вираженим

зворотним займенником *myself, himself* і так далі, наприклад : *I wanted to please myself, not you* (*Я хотів потішити себе, а не тебе*).

2. У сполучуваності з прийменниковим додатком, наприклад *wait for* (*чекати на*), *look at* (*дивитися на*), *talk about* (*говорити про*) і інше. В цьому випадку показником перехідності є попереднє дієслова: *You will wait for us, won't you?* (*Ви почекаєте нас, чи не так?*).

У ряді випадків дієслова такого типа можуть приймати різні прийменники залежно від семантики. Крім власно-перехідних дієслів (іншими словами дієслів, в яких перехідне значення є основним), в перехідному значенні часто вживаються дієслова, основний зміст яких є неперехідним. Наприклад, неперехідні дієслова *to run* (*бігати*), *to fly* (*літати*), *to sail* (*плисти*) і можуть набувати значення каузативності (змусити когось або щось виконувати відповідну дію), у цьому випадку вони є перехідними: *to run a lathe, to fly a kite, to sail a ship*.

Іноді дієслово, неперехідне в основному значенні, стає перехідним в похідному значенні (виразити що-небудь яким-небудь чином). Деякі дієслова, зазвичай неперехідні, як *to live* (*жити*) , *to die* (*вмирати*) і деякі інші, можуть зустрічатися в перехідному вживанні в конструкції з так званим *cognate object* (додаток, що має теж саме лексичне значення, що і дієслово від якого він залежить) типа *to live a long life* (*проживати довге життя*), *to die the death of a hero* (*померти смертю героя*) і так далі.

Дієслова, в яких перехідне значення є головним, можуть вживатися абсолютно, тобто без доповнення (у дійсному способі). В цьому випадку жодного переосмислення дієслова немає; дієслово залишається перехідним, оскільки об'єкт дії або зрозумілий з контексту, або ж він неважливий (мається на увазі лише дія, або здібність до здійснення дії): *You will write today, I think you said?* (*Ви напишете сьогодні, начебто ви говорили?*).

Дієслова типа *to wash, to shave, to dress* та інші, також часто вживаються абсолютно, коли об'єктом дії є сама дійова особа (зворотній займенник відсутній) : *Now if you will go in and wash, I shall dress*.

У тих випадках, коли жодне (перехідне або неперехідне) значення не є похідним, тобто обидва є основними, слід говорити про два омонімічні дієслова – перехідне і неперехідне, але тут слід уточнити, що цю думку поділяють не всі лінгвісти, наприклад : *turn (повертати), Lanny turned his head (Ленні обернулася) (Abrahams) (перехідне значення); turn (повертатися), She turned and walked back to the house (Вона звернула та пішла додому) (Abrahams) (неперехідне значення).*

Таким чином, в цілому, в англійській мові розмежування між перехідними і неперехідними дієсловами набагато менш чітке; у ряді випадків перехідність або неперехідність дієслова розкривається лише в контексті або на тлі словосполучення.

1.4 Засади розподілу дієслів на класи перехідності

Відповідно до морфологічної класифікації, дієслова підрозділяються на дві групи: стандартні і нестандартні. Вони мають особливу групу так званих незмінних дієслів. За функцією в реченні дієслова підрозділяються на знаменних і службових. По видовому характеру всі дієслова підрозділяються на граничні, неграничні і дієслова подвійного видового характеру. Існує ще класифікація, яка характеризує дієслова з точки зору спрямованості дії на об'єкт. З цієї точки зору всі знаменні дієслова діляться на перехідні і неперехідні.

Незважаючи на велику кількість наукових праць з проблеми визначення лінгвальної природи категорії перехідності дієслова, ця проблема не отримала однозначного тлумачення. Насамперед, це пов'язано як зі складністю досліджуваного явища, так і з очевидною розбіжністю вихідних положень щодо встановлення категоріального статусу перехідності дієслова, які свідчать про недостатній рівень аналізу цієї категорії й зумовлюють її

проблемність. Синтезуючи надбання мовознавців з проблеми теоретичного тлумачення перехідності дієслова, слід зазначити, що її мовний статус вимірюється різними критеріями: семантичним; синтаксичним; семантико-синтаксичним тощо.

Як вже неодноразово зазначалося за семантичним критерієм перехідним вважається дієслово на позначення дії, що переходить на об'єкт, значення якого безпосередньо залежить від численних різноманітних значень дієслова [Ярцева 1972, с. 9]. Важливим для визначення перехідності є: перехід дієслова в інші семантичні класи, наприклад у російській мові дієслово *жить* із загальним значенням *существовать* може вживатись також у вузькому непрямо-перехідному значенні *обеспечивать себя – Он живет своим трудом*) [Авалиани 1962, с. 156-159]; функціонування дієслів у складі вільних та зв'язаних словосполучень (неперехідне рос. *лежат* та непрямо-перехідне *душа не лежит к этому*).

У цьому аспекті цікавою є думка Б. Нормана, який зазначає, [Васильєв 2006, с. 5] що об'єктність, за усієї умовності і неоднорідності цього поняття, може слугувати словорозрізнявальною ознакою, тому що зміна валентності дієслова часто є свідченням не лише семантичного зсуву, а й лексичного розщеплювання.

За синтаксичним критерієм об'єкт перехідного дієслова повинен бути прямим, його відсутність сигналізує про неперехідність дієслова [Васильєв 2006, с. 15]. Здатність перехідних дієслів керувати непрямыми відмінками і досі становить одне із суперечливих питань при визначенні перехідності дієслів. Традиційне визначення перехідності охоплює додатки виключно у знахідному відмінку. Наприклад, лінгвісти, які вивчають новогрецьку мову, також вирішують проблему визначення перехідності досить спрощено – перехідним вважається дієслово, дія якого спрямована на синтаксично виражений прямий додаток.

П. Макридж зазначає, що теоретично дієслова новогрецької мови можна поділити на три групи за типом керування кожного дієслова

(перехідні: з синтаксично вираженим додатком, неперехідні ті, що вживаються без додатка, однак у контексті зафіксовано відхилення від класифікації (випадки еліптичного вживання, подвійне функціонування перехідних та неперехідних дієслів тощо) [Mackridge 2000, с. 154-155]. Вибір певного типу речення стилістично зумовлено: структура «просте дієслово з актантом» характерна для будь-якого стилю; структура «єднальне дієслово і частина іменного присудка» характерна для розмовного стилю; офіційний стиль характеризується безособовим дієсловом.

Відомо, що дієслова можуть класифікуватися за різними критеріями, але викликають інтерес дієслова, які класифікуються за їх спрямованістю на об'єкт, іншими словами перехідні і неперехідні дієслова. Абсолютне вживання допускають різні дієслова, але необхідно відмітити той факт, що не всі перехідні дієслова допускають абсолютне вживання. Існує безліч класифікацій дієслів, але в нашій роботі ми вважаємо доцільним використовувати за основу нашого дослідження класифікацію дієслів [Арутюнова 1998, с. 52], яку розробила Н. Д. Арутюнова.

Н. Д. Арутюнова відмічає, що найбільш загальне правило семантичної відповідності дієслова його об'єкту зводиться до того, що дієслова духовної (інтелектуальною, емоційною, вольовою) діяльності, тобто дієслова, що позначають процеси, що відбуваються у життєвій сфері суб'єкта, а також дієслова слухового сприйняття вимагають пропозитивних додатків (підрядних речень і їх номіналізацій).

Дієслова фізичної (механічної) дії поєднуються з предметними додатками (так само як і з конкретними суб'єктами). Ті дієслова, які позначають відчуття-дію, тобто відчуття, не замкнуті психікою суб'єкта, поєднуються з предметним додатком (наприклад любити). До цієї групи примикають і інші дієслова, позначаючи особисті стосунки і предметно-орієнтовані емоції. Наприклад : *обоженювати, ненавидіти, сердитися на кого-небудь* та інші.

Область, проміжну між предикатами, що виражають психічні акти, і

дієсловами, що позначають фізичні дії, займають дієслова із значенням соціальної активності і інституційних дій. Ці дієслова, значення яких не можна звести ні до психічних, ні до фізичних акцій, можуть бути розділені на дві пересічні групи – особово-орієнтовані і подійно - орієнтовані.

До першої групи відносяться дієслова, що позначають санкції, винагороди, призначення і тому подібне. Наприклад : *переслідувати, заарештовувати, дякувати, нагороджувати, призначати, надавати звання, представляти до звання, рекомендувати* та інші. Ці дієслова поєднуються з предметним об'єктом.

До другої групи належать дієслова, що позначають деякі види цілеспрямованої діяльності соціального типу, наприклад : *клопотати, добиватися, протестувати, закликати, боротися, керувати, підтримувати, присікати, забороняти, вирішувати, вимагати*. Ці дієслова поєднуються з пропозитивним об'єктом, близьким до функції обставини мети.

Оцінні дієслова також займають положення, що змінюється, оскільки оцінка може бути дана як предмету або особі за їх властивостями, так і події або думці про предмет за їх характеристиками. Оцінки найзагальнішого типу (добре / погане) мають широку і слабо диференційну сферу сполучуваності. Чим більш специфічна оцінка, тим більше певні вимоги пред'являє вона до вибору об'єкту.

Дієслова слухового сприйняття, вжиті в своєму прямому значенні, обумовлюють подієву інтерпретацію об'єкту. Якщо місце об'єкту займає іменник предметного значення, воно має бути розгорнуте в реченні. Наприклад : *Я чув Шаляпіна = Я чув, як співає Шаляпін = Я чув спів (голос) Шаляпіна; У пташиному хорі можна було чути (спів, голос, трелі) солов'я*. Зв'язок дієслів слухового сприйняття з подієвою лексикою дуже природний, оскільки звучання протікає в тимчасовій протяжності, а не знаходиться в просторово-предметній площині світу. Не випадково говорять *чути час, чути рух часу*, але бачити лише *видимі ознаки часу*.

При дієсловах інформації і знання чергування конкретної і

пропозитивної лексики може приховувати за собою відмінність між повідомленням про суть справи (*повідомляти про приїзд сина, повідомляти про зміну графіка роботи*) і вказівкою на тему повідомлення, доречною у випадку, якщо сама інформація вже відома адресатові, наприклад : *Тебе вже повідомили про сина? Ти вже знаєш про сина? Ти вже знаєш, що син приїжджає завтра?* Інакше кажучи, ці дієслова допускають згортання *мене повідомили, що твій син приїхав = мене вже повідомили про твого сина.*

Таким чином, інтенціональні дієслова, тобто дієслова, що позначають психічні акти, і дієслова слухового сприйняття можуть мати в ролі доповнення лише пропозиції і імена пропозитивного значення, а в якості свого суб'єкт імена із значенням живих істот. Дієслова фізичної дії мають як своїх актантов (суб'єкта і об'єкту) лише імена конкретного значення (якщо відвернутися від стихійних сил природи). Якщо в поверхневій структурі речення ця вимога не дотримана, для того, щоб бути зрозумілим, речення потребує семантичних перетворень.

Отже, категорія перехідності/неперехідності – це семантико-синтаксична ознака дієслова, яка виражає здатність керувати іменником у знахідному (родовому) відмінку і тісно пов'язана з категорією стану. По-перше, тільки перехідні дієслова утворюють форми пасивного стану, а по-друге, – тільки вони можуть утворювати опозицію з погляду станів.

РОЗДІЛ 2
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАТЕГОРІЙ
ПЕРЕХІДНОСТІ ДІЄСЛІВ У РОМАНІ Р. Д. БРЕДБЕРІ
«451 ГРАДУС ЗА ФАРЕНГЕЙТОМ»

2.1 Засади класифікації перехідних дієслів на лексико-семантичні класи

Як вже зазначалося вище, сучасний етап розвитку лінгвістичної науки позначений зацікавленням семантичними аспектами мови на всіх її рівнях. Особливо активізувалося вивчення семантики дієслова. Ця частина мови має специфічні лексико-семантичні, сполучувальні та функціональні параметри. Вона також вирізняється з-поміж інших складністю змісту, різноманіттям граматичних категорій та форм. У першому розділі було виствітлено теоретичні засади семантичного структурування дієслова та лексико-семантичної класифікації дієслівної лексики, які викладені в працях Ю. Д. Апресяна, О. С. Ахманової, Ф. С. Бацевича, Л. М. Васильєва, Р. М. Гайсиної, Е. В. Кузнецової, С. І. Логвиненко, І. І. Мещанінова, Л. А. Новикова, О. М. Соколова, Ж. П. Соколовської, Н. Ю. Шведової.

Сучасні лінгвісти дійшли висновку, що класифікація дієслівної лексики на власне семантичних засадах дає змогу звернутися до окремих її ділянок які що допомагають результатами, які допомагають виявити основні ознаки лексики, зокрема її системної організації. В мовознавстві семантику дієслова досліджено недостатньо. Тому, дотепер ще не створено єдиної класифікації дієслівної лексики; не визначено принципів формування лексико-семантичних груп.

Як відомо, лексико-семантична класифікація дієслів належить до кола

основних проблем і напрямків сучасної лексичної семантики [Адмони 1958, с. 15-16]. Існує декілька підходів до семантичної класифікації лексики і дієслів зокрема.

Л. М. Васильєв використовував три принципи у процесі семантичній класифікації дієслівної лексики: денотативний (або тематичний), парадигматичний та синтагматичний [Авалиани 1952, с. 39]. Денотативний підхід полягає у природньому, онтологічному розчленуванні предметів, ознак, характеристик, дій, процесів, подій і станів, відображених у структурі мови. Це найбільш традиційний принцип. Саме на ньому засноване виділення таких семантичних класів слів (лексико-семантичних і тематичних груп); лексико-семантичні групи дієслів. Виділення класів слів, перш за все, спирається на інтуїцію мовців (зокрема, на інтуїцію дослідника); на їх знання про реальну дійсність, тобто в кінцевому підсумку на екстралінгвістичні фактори.

Парадигматична класифікація лексики дієслів здійснюється шляхом виділення в значеннях слів при їх порівнянні з ідентифікатором спільних та відмінних компонентів – диференціальних компонентів. За цим принципом розподіляються, наприклад, основні класи дієслів зі значеннями стану, дії, процесу і дії-процесу. Таким же чином виділяються різні лексико-граматичні розряди, в тому числі аспектуальні групи дієслів, каузативні і некаузативні дієслова, модальні дієслова тощо. Парадигматичні класифікації перехрещуються з тематичними (денотативними), але повністю з ними, як правило, не збігаються. Парадигматичний принцип враховує, на відміну від тематичного, не тільки денотативний, а й сигніфікативний аспект класифікації значень.

Синтагматичний принцип класифікації дієслів також базується на врахуванні кількості та якості дієслівних валентностей. Коректність такої класифікації залежить від межі розподілу семантичних валентностей предикатів (семантичних функцій їх аргументів). Чим більше розчленована система семантичних валентностей, тим більш узагальнені можуть бути семантичні типи предикатів, і, навпаки: чим конкретніші типи семантичних

предикатів, тим більш узагальнені можуть бути семантичні валентності.

Проаналізувавши семантичні класифікації дієслів бачимо, що серед них є багато спільних лексико-семантичних груп, проте є й такі, що не взаємозв'язані між собою. До спільних можна віднести дієслова: дії, руху, стану, процесуальні, соціальних та ментальних дій, релятивні (відношення), місцеперебування, буття, характеристикації. До відмінних належать дієслова: екзистенційні, володіння, звучання та звуконаслідування, дієслова на позначення виникнення, появи, настання, модальні дієслова, фазові дієслова.

Розвиток лінгвістики, зокрема, семантичного синтаксису дозволив абсолютно по-новому поглянути на багато проблем, у тому числі на вживаність перехідних дієслів.

Ю. Д. Апресян вважає що «...необхідно розрізняти семантичне і синтаксичне управління. Всі слова з однаковим значенням мають одну і ту ж семантичну модель управління, незалежно від того, в якій формі вони вжиті і до якої частини мови відносяться» [Апресян 2002, с. 78-80]. Для подальшого вивчення цього питання необхідно зауважити:

- а) між семантичним і синтаксичним управлінням немає необхідного логічного зв'язку;
- б) семантичне управління, так само як і синтаксичне, може бути «сильним» і «слабким»;
- в) тому, як справедливо вважає І. А. Мельчук, можливі чотири семантико-синтаксичні типи управління.

Перш зазначений тип – це сильне семантичне і сильне синтаксичне управління; наприклад: *любити* (хто, кого), *давати* (хто, що, кому), *бити* (хто, що, чим), *веліти* (хто, кому, що робити) тощо.

Другий тип – це сильне семантичне і слабе або нульове синтаксичне управління. Як приклад можна привести будь-який випадок недієслівного вираження змісту, який за природою є дієслівним. Так, в дієслові *експортувати* є три досить сильних змістових і синтаксичних валентностей: хто, що, кому/в що, наприклад: *The businessmen export the goods to Europe*

Бізнесмени експортують товар до Європи. Віддієслівний іменник “експорт” за такою ж моделлю семантичного управління, має декілька відмінних синтаксичних моделей управління: синтаксично сильною є для нього лише друга валентність (*експорт товару*), а перша і третя валентності – слабкі (наприклад, *експорт товару бізнесменів до Європи*).

Третій семантико-синтаксичний тип управління – це слабке або нульове семантичне і сильне синтаксичне управління. Прикладами можуть служити дієслова типа: *to shave the beard голити (бороду)*, *to cut вирізувати (пухлину)*, *to hold the hands тримати (руки)*, *to mask the eyes зав'язувати (очі)*, *to check the engine випробовувати (мотор на міцність)*, *to hit the back бити (по спині)*, *to shoot through the cap прострілити (кашкет)*, *to look into the eyes дивитися (у очі)*, *to shake the hand трясти (за руку)*. Всі ці дієслова семантично двочленні, проте підпорядковують і синтаксично здатні до так званого подвійного управління, тобто можуть реалізувати три валентності водночас.

Нарешті, семантико-синтаксичний тип управління – це слабке семантичне і слабке синтаксичне управління. Його можна ілюструвати наступними прикладами: *to cure for лікувати (від чого, чим, в чому)*, *to walk on (along) йти (по чому)*, *to wave the hand smb махати (кому)*.

Існує тенденція пояснювати абсолютне вживання дієслів чисто синтаксичними чинниками. Так В. В. Бурлакова відмічає, що «...є всі підстави вважати, що абсолютне вживання дієслів так само характерне для деяких синтаксичних позицій перехідних дієслів, як, наприклад у поєднанні з прямим додатком» [Бурлакова 2001, с. 97]. Для абсолютного вживання дієслова характерне його вживання у формі його безособових форм, тоді як використання перехідного дієслова у позиції функції присудка у формі дійсного способу минулого неозначеного часу зазвичай спричиняє за собою обов'язкову присутність додатка.

Отже, проаналізувавши існуючі підходи до класифікації дієслів на лексико-семантичні класи, ми дійшли висновку, що всі ці підходи базуються

на єдиному функціонально-семантичному принципі. Вітчизняні і зарубіжні лінгвісти розробили базові засади розподілу перехідних/неперехідних дієслів на лексико-семантичні класи, який було використано у нашому дослідженні. Їх аналіз допомагає створити цілісне уявлення про категорію перехідності/неперехідності дієслів.

2.2 Фактори, які впливають на розподіл дієслів за категорією перехідності/неперехідності в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Рей Даглас Бредбері – один із найвідоміших американських письменників-фантастів, автор близько 400 літературних творів різних жанрів: оповідань, романів, віршів, есе, п'єс для театру і радіо, кіно- й телесценаріїв. Твори письменника є своєрідними за їх емоційним, психологічним забарвленням. На думку критиків, твори Бредбері є унікальним явищем в американській літературі ХХ століття.

Роман Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» відрізняється від утопічних творів інших письменників-фантастів. Це – роман-антиутопія, що показує зворотний бік суспільства споживання: моральну деградацію людей і жорстокість системи по відношенню до інакомислячих індивідів.

На сьогоднішній день антиутопія Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», яка підлягає аналізу в практичній частині нашої роботи, є безперечною класикою. Люди і зараз продовжують читати роман, обговорюють його на форумах і цитують у кожному відповідному випадку. Це говорить про те, що сюжет книги актуальний і сьогодні. Така тенденція є підтвердженням того, що людство не втратило здатності до рефлексії, до міркування і прояву кращих душевних якостей.

Мова Р. Д. Бредбері багата, різноманітна і являє собою цікавий

матеріал для лексичного аналізу, підбору синонімів і антонімів, порівняння слів у різних контекстах і, в цілому, для образного опису героїв і ситуацій. Серед широкого спектру мовних засобів, лексичних та граматичних форм, ми звернули увагу на дослідження перехідних/неперехідних дієслів на матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». В даному дослідженні нами були проаналізовані перехідні та неперехідні дієслова. Ми дослідили загалом 200 дієслів, які були відібрані методом суцільної вибірки (серед них 120 випадків вживання перехідних дієслів і 80 випадків неперехідних).

Щодо комунікативного аспекту, ми аналізували вживаність перехідних та неперехідних дієслів в монологічному та діалогічному мовленні тексту роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». Серед них 119 дієслів загалом було вжито в монологічному мовленні, що складає 60 % від загальної вибіркової сукупності, і 81 дієслів загалом – в діалогічному мовленні, що складає, в свою чергу, 40 % від загальної кількості всіх перехідних та неперехідних дієслів.

Розглянемо тепер окремо вживаність перехідних та неперехідних дієслів в монологічному та діалогічному мовленні :

- виявлено перехідних дієслів в монологічному мовленні 73 випадків, що складає 61 % від загальної сукупності перехідних дієслів, та 47 випадків перехідних дієслів в діалогічному мовленні, що складає в свою чергу 39% також від загальної сукупності перехідних дієслів в тексті роману;

- вжито неперехідних дієслів в монологічному мовленні 46 випадків, що складає 58% від загальної сукупності неперехідних дієслів, та нами було виявлено 34 випадків неперехідних дієслів в діалогічному мовленні, що складає в свою чергу 42 % від загальної сукупності неперехідних дієслів в тексті роману.

Ці дані відображуються у наступних таблицях.

Таблиця 2.1

Вживаність перехідних/неперехідних дієслів в монологічному мовленні в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Тип дієслова	Загальна кількість певного типу дієслів	Відносна кількість дієслів	Відсоткове співвідношення (%)
Перехідні дієслова	120 дієслів	73 дієслів	61 %
Неперехідні дієслова	80 дієслів	46 дієслів	58 %

Результати, викладені в таблиці, свідчать про те, що і перехідні, і неперехідні дієслова вживаються у монологічному мовленні доволі часто (61% перехідних, 58 % неперехідних). Тобто їх відсоткове відношення майже однакове.

Наведемо приклади вживання перехідних дієслів в монологічному мовленні в тексті роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»:

*It was a special pleasure **to see things eaten, to see things blackened and changed** [Бредбері с. 1].*

Якась особлива насолода бачити, як вогонь поглинає речі, як вони чорніють та змінюються.

*Each time he **made the turn**, he saw only the white, unused, buckling **sidewalk**, with perhaps, on one night, something vanishing swiftly across a lawn before he could **focus his eyes or speak** [Бредбері с. 2].*

Тільки одного разу йому здалося, ніби чиясь тінь майнула через галявину, але все зникло, перш ніж він зміг вдивитися або вимовити бодай слово.

Тепер розглянемо приклади вживання неперехідних дієслів в монологічному мовленні в тексті роману Р. Д. Бредбері «451 градус за

Фаренгейтом»:

*Suddenly, she **discovered** she was a moment away from a man who **stood** in the middle of the pavement waiting [Бредбері с. 2].*

Вона побачила раптом, що лише кілька кроків відділяють її від чоловіка, що стоїть посеред тротуару

*He **listened** passively as his sentence was read out [Бредбері с. 5].*

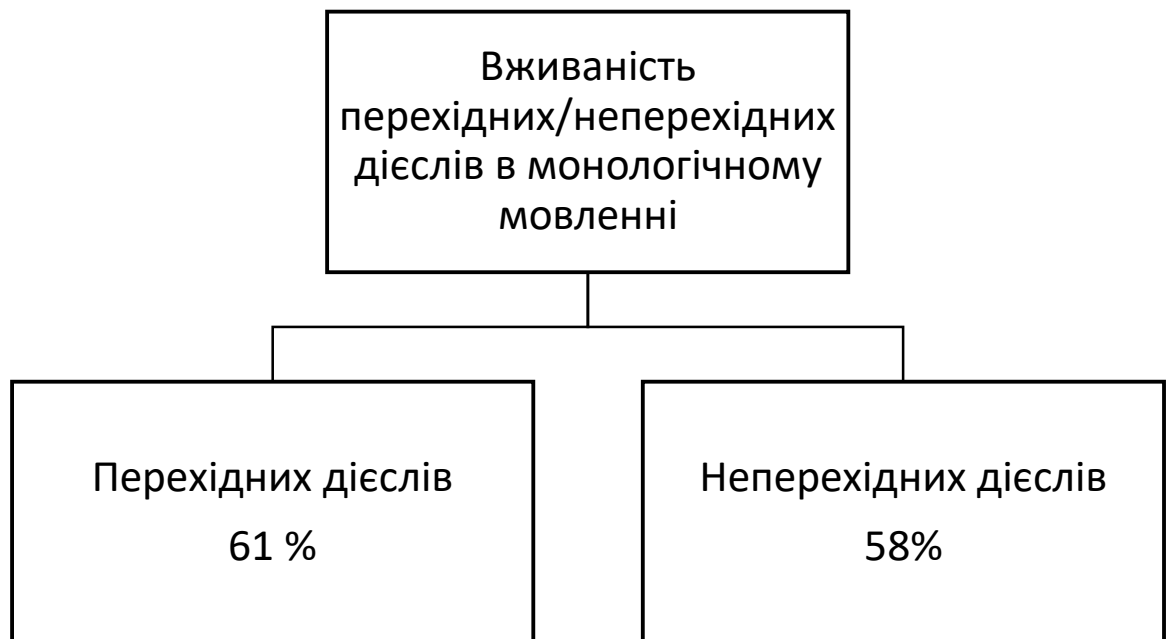
Він пасивно слухав, як його вирок був оголошений.

*The moonstones **vanished** [Бредбері с. 6].*

Місячні камні зникли в темряві.

Рисунок 2.1

Вживаність перехідних/неперехідних дієслів



Результати, викладені в таблиці, демонструють те, що і перехідні, і неперехідні дієслова вживаються у діалогічному мовленні достатньо часто (39 % перехідних, 34 % неперехідних). Але перехідні дієслова більш вживані у діалогічному мовленні ніж неперехідні, різниця становить 5 %. Це зумовлено тим фактом, що більшість перехідних дієслів означають дію, яка переходить на інший предмет.

Таблиця 2.2

Вживаність перехідних/неперехідних дієслів в діалогічному мовленні в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Тип дієслова	Загальна кількість певного типу дієслів	Відносна кількість дієслів	Відсоткове співвідношення (%)
Перехідні дієслова	120 дієслів	47 дієслів	39 %
Неперехідні дієслова	80 дієслів	34 дієслів	34 %

Наведемо приклади вживання перехідних дієслів в діалогічному мовленні в тексті роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»:

*You never **stop to think** what I've asked you.* [Бредбері, с. 3].

Ви ніколи не перестанете думати, про те що я запитав у вас.

*I rarely **watch the 'parlour walls'** or go to races or Fun Parks. So I've lots of time for crazy thoughts, I guess* [Бредбері, с. 2].

Я рідко коли дивлюсь телевізійні передачі, і не ходжу на автомобільні гонки й не буваю в парках розваг.

*Strange. I heard once that a long time ago houses used to burn by accident and they **needed firemen to stop the flames*** [Бредбері, с. 3].

Дивно. Я чула, що був час, коли будинки загоралися самі собою, від якої-небудь необережності. І пожежники існували для того, щоб гасити вогонь.

*I'm inclined to believe you **need the psychiatrist**, said Montag* [Бредбері, с. 9].

Я теж схиляюся до думки, що вам потрібен психіатр, - сказав Монтег.

Щодо вживання неперехідних дієслів в діалогічному мовленні в тексті роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», наведемо наступні приклади :

*She **licked her lips**. "Rain even **tastes** good* [Бредбері, с. 7].

Вона облизала губи. - Дощик навіть на смак приємний.

*Do you mind if I **ask**? How long have you **worked** at being a fireman?*

[Бредбері, с. 2]

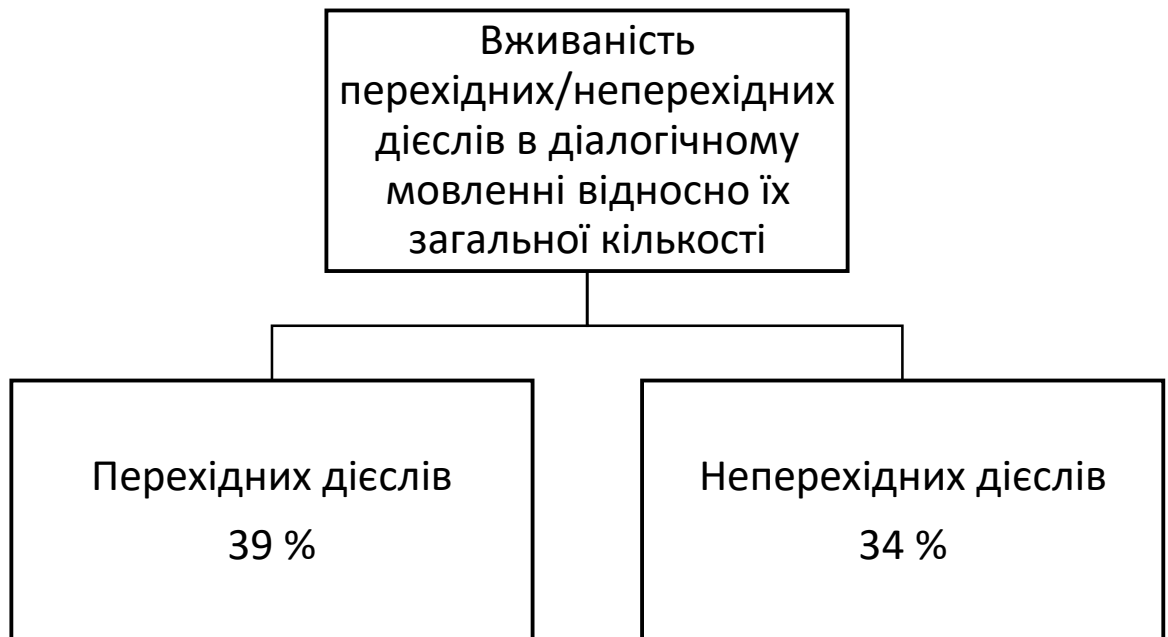
Можна запитати вас? Ви давно працюєте пожежником?

*My uncle **drove** slowly on a highway once. He **drove** forty miles an hour and they **jailed** him for two days. Isn't that funny, and sad, too?* [Бредбері, с. 3].

Одного разу мій дядько спробував їхати по шосе зі швидкістю не більше сорока миль в годину. Його заарештували і посадили на два дні до в'язниці. Смішно, правда? І сумно.

Рисунок 2.2

Вживаність перехідних/неперехідних дієслів



Таким чином можна зробити висновок, що в процесі дослідження роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» нами було виявлено і проаналізовано 200 перехідних та неперехідних дієслів, що складає загальну вибірку сукупність. Різниця між відносною вживаністю перехідних/неперехідних дієслів в монологічному та діалогічному мовленні різниться не суттєво. Щодо перехідних дієслів вона складає 22 % відповідно (див. табл. 2.1, 2.2); неперехідні дієслова вживаються у різних типах мовлення наступним чином – 58% та 34 %, тобто різниця складає 24 %.

Як показують результати дослідження, тип мовлення (комунікативний фактор) створює лише передумови для вживання перехідних/неперехідних дієслів в конкретній мовній ситуації. Далі набирають чинності фактори лексико-семантичного і поверхнево-синтаксичного рівнів.

2.3 Аналіз вживаності перехідних/неперехідних дієслів в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

В процесі лінгвістичного аналізу тексту роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» нами було відмічено, що всі дієслова, вжиті в художньому творі, розподіляються на певні лексико-семантичні класи. Спираючись на класифікацію Н. Д. Арутюнової, ми класифікували всі перехідні та неперехідні дієслова на класи та підкласи за тематичним або денотативним принципом.

Загалом нами було створено чотири лексико-семантичні класи як для перехідних, так і для неперехідних дієслів. До першого класу увійшли емотивні дієслова, до другого – дієслова, що позначають рух, до третього – ті, що позначають поведінку, до четвертого класу було включено дієслова діяльності. Найчисленішим серед наведених класів є клас дієслів діяльності в якому налічується 99 одиниці перехідних/неперехідних дієслів, що складає загалом 50 % від загальної вибіркової сукупності. Найменш численим є клас дієслів, що позначають емоції – він представлений 17 перехідними/неперехідними дієсловами, що складають всього 9 %. Кожен з даних класів був розподілений на менші підкласи.

Ці дані демонструються у наступних таблицях:

Таблиця 2.3

Розподіл перехідних дієслів на лексико-семантичні класи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Лексико-семантичний клас	Кількість	Відсоткове співвідношення (%)
Емотивні дієслова	9	7 %
Дієслова руху	35	29 %
Дієслова поведінки	26	22 %
Дієслова діяльності	50	42 %

Таблиця 2.4

Розподіл неперехідних дієслів на лексико-семантичні класи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

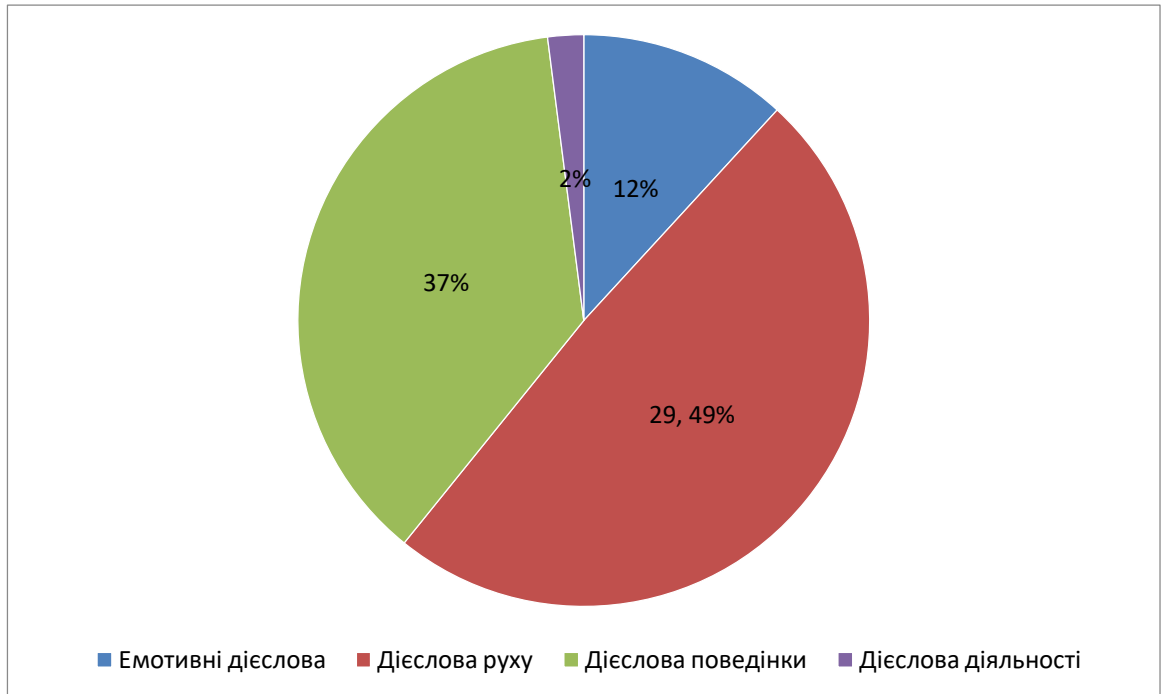
Лексико-семантичний клас	Кількість	Відсоткове співвідношення (%)
Емотивні дієслова	8	10 %
Дієслова руху	13	16 %
Дієслова поведінки	9	12 %
Дієслова діяльності	49	62 %

Отримані нами дані узагальнені у вигляді діаграм, що допомагають наявно проілюструвати вживаність перехідних/неперехідних дієслів в тексті роману.

Діаграма 2.1

Розподіл перехідних дієслів на лексико-семантичні класи в романі

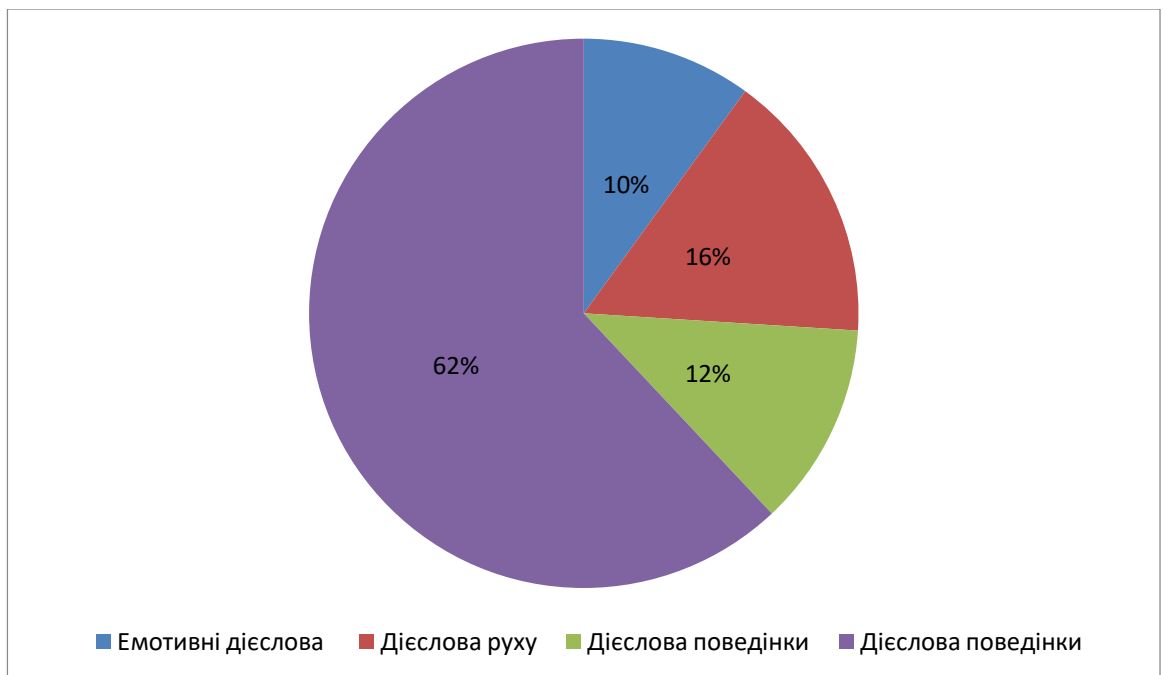
Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»



Діаграма 2.2

Розподіл неперехідних дієслів на лексико-семантичні класи в романі

Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»



Проаналізуємо функціонування кожного лексико-семантичного класу перехідних/неперехідних дієслів в романі більш детально. Розпочнемо з найбільш численного класу – *дієслів діяльності*, основним значенням яких є те, що суб'єкт, на якого спрямована дія, знаходиться під впливом цілеспрямованої фізичної або ментальної дії. Серед дієслів даного класу нами було виділено наступні підкласи, такі як дієслова, що позначають ментальну діяльність (процеси, що відбуваються безпосередньо в свідомості людини), дієслова, що позначають креативну або професійну діяльність (тобто діяльність, спрямовану на створення чогось нового, на результат власних дій у матеріальній чи нематеріальній формі) та ті, що вжиті на позначення індивідуальної діяльності людини або тварини. Кількісне співвідношення підкласів продемонстровано у таблиці.

Таблиця 2.5

Розподіл перехідних дієслів руху на лексико-семантичні підкласи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Підклас у межах класу дієслів руху	Кількість	Відсоткове співвідношення (%)
Дієслова, що позначають рух вперед	23	36 %
Дієслова, що позначають рух назад	18	46 %
Дієслова, що позначають рух на місці	9	18 %

Отримані нами дані узагальнені у вигляді діаграм.

Діаграма 2.3

Розподіл перехідних дієслів руху на лексико-семантичні класи Р. Д. Бредбері
«451 градус за Фаренгейтом»



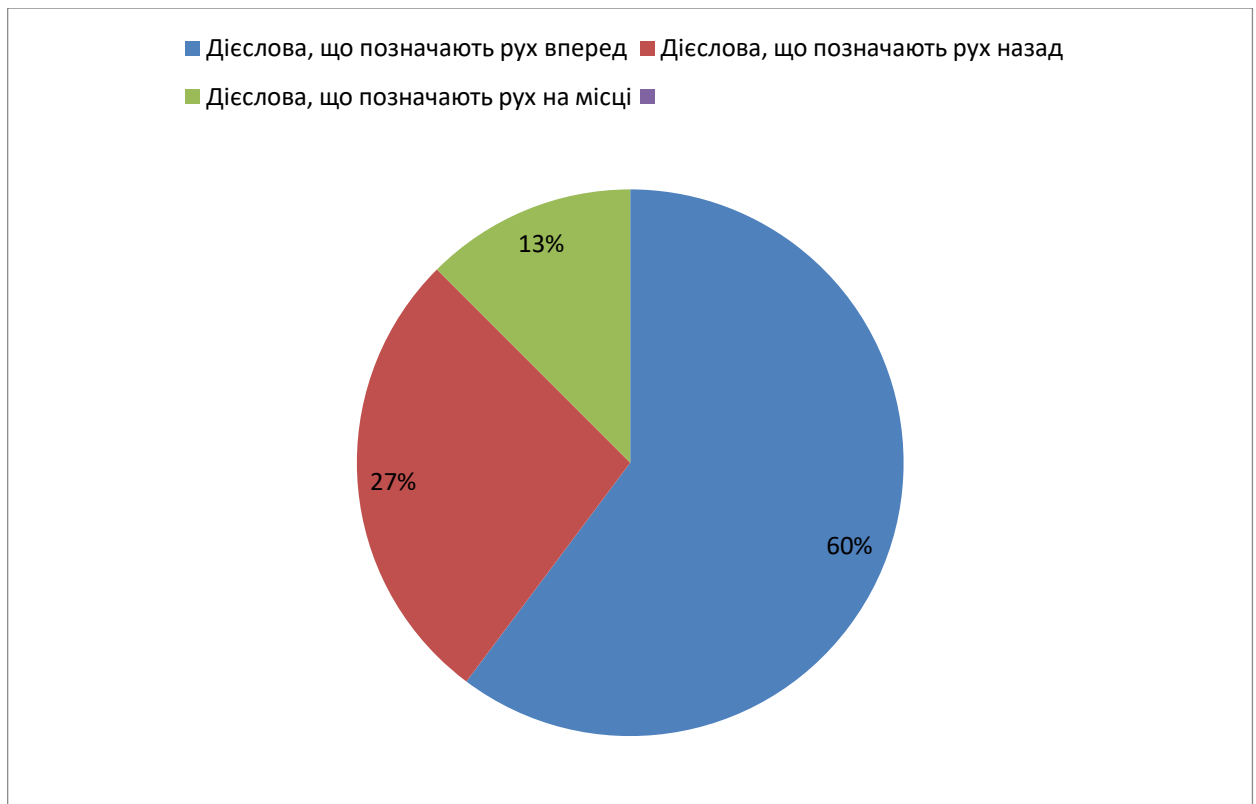
Таблиця 2.6

Розподіл неперехідних дієслів руху на лексико-семантичні підкласи в романі
Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Підклас у межах класу дієслів руху	Кількість	Відсоткове співвідношення (%)
Дієслова, що позначають рух вперед	26	53 %
Дієслова, що позначають рух назад	12	24 %
Дієслова, що позначають рух на місці	11	11 %

Діаграма 2.4

Розподіл неперехідних дієслів руху на лексико-семантичні класи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»



Звернемося до детального аналізу прикладів вживання дієслів руху в романі. Дієслова, що позначають рух вперед та на місці, є майже рівними за чисельністю в романі (їх кількість складає 23 і 18 одиниць відповідно). Дана ситуація може бути інтерпретована в рамках динаміки сюжету і розвитку дії. Щодо неперехідних дієслів, найбільш вживаними є дієслова, що позначають рух вперед (їх кількість складає 26 одиниць). Прикладом вживання перехідних/неперехідних дієслів на позначення *руху вперед і на місці* є:

*The parlour was dead and Mildred kept peering in at it with a blank expression as Montag **paced the floor and came back and squatted down** and read a page as many as ten times, aloud [Бредбері, с. 16].*

І Мілдред з застиглим, позбавленим вираження обличчям раз у раз поглядав на мовчазні стіни, а Монтег то ходив по кімнаті, то знову опускався навпочіпки і по кілька разів перечитував уголос якусь сторінку.

*We cannot **tell the precise moment** when friendship is formed. As in filling a vessel drop by drop, there is at last a drop which makes it run over, so in a series of kindnesses there is at last one which **makes the heart run over*** [Бредбері, с. 17].

Важко сказати, в який саме момент народжується дружба. Коли по краплині наливаєш воду в посудину, буває якась одна, остання крапля, від якої він раптом переповнюється, і рідина переливається через край, так і тут в ряді добрих вчинків якийсь один раптом переповнює серце.

Таблиця 2.7

Розподіл емотивних перехідних дієслів на лексико-семантичні підкласи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Підклас в межах класу емотивних дієслів	Кількість	Відсоткове співвідношення (%)
Дієслова позитивного емоційного стану	4	45 %
Дієслова негативного емоційного стану	3	33 %
Дієслова нейтрального емоційного стану	2	22 %

Таблиця 2.8

Розподіл емотивних неперехідних дієслів на лексико-семантичні підкласи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Підклас в межах класу емотивних дієслів	Кількість дієслів	Відсоткове співвідношення (%)
Дієслова позитивного емоційного стану	5	63 %
Дієслова негативного емоційного стану	2	25 %
Дієслова нейтрального емоційного стану	1	12 %

Емотивні дієслова є надзвичайно важливими для передачі внутрішнього стану героїв оповіді. Їх кількість в романі складає всього 9 одиниць, тобто 7 % від всіх перехідних дієслів та всього 8 одиниць, тобто 10%

від всіх неперехідних емотивних дієслів вжитих в тексті роману. Проаналізуємо приклад вживання цих *дієслів емоційного стану* в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

*His creativity **amazed** us* [Бредбері, с. 19].

Його творчість вразила нас.

*I am staying away from the boss until he **calms down*** [Бредбері, с. 45].

Я тримаюсь подалі від боса, поки він не заспокоїться.

*She **brightened up** when she heard the good news* [Бредбері, с. 33].

Вона пожвавилася, коли вона почула гарну новину.

Отримані нами дані узагальнені у вигляді схеми.

Рисунок 2.3

Кількісний склад компонентів емотивних дієслів



На матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» нами були досліджено 35 перехідних та неперехідних дієслів, які виражають поведінку. Дієслова в межах даного класу були розподілені нами на менші за кількістю підкласи: ті, що позначають позитивну поведінку, негативну і нейтральну. В процесі їх аналізу ми виявили закономірність, яка полягає в превалюванні дієслів позитивної поведінки (14 одиниць).

Таблиця 2.8

Розподіл перехідних дієслів поведінки на лексико-семантичні підкласи

Підклас у межах класу дієслів поведінки	Кількість	Відсоткове співвідношення (%)
Дієслова позитивної поведінки	12	46 %
Дієслова негативної поведінки	10	38 %
Дієслова нейтральної поведінки	4	16 %

Таблиця 2.9

Розподіл неперехідних дієслів поведінки на лексико-семантичні підкласи

Підклас у межах класу дієслів поведінки	Кількість дієслів	Відсоткове співвідношення (%)
Дієслова позитивної поведінки	12	46 %
Дієслова негативної поведінки	10	38 %
Дієслова нейтральної поведінки	4	16 %

Наведемо приклади дієслів у межах класу дієслів поведінки:

*How could you **disgrace** us all like that?* [61, с. 23]

Як ти міг зганьбити так нас усіх?

*Which team do you **support**?* [61, с. 50]

За яку команду ви вболіваєте?

*We need someone who can **inspire** the team* [61, с. 51].

Нам потрібен хтось, хто може надихнути команду.

*I **appeal** to you to let me alone* [61, с. 61].

Я благаю тебе залишити мене у спокої.

Таблиця 2.10

Розподіл перехідних дієслів ментальної діяльності на лексико-семантичні підкласи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Підклас у межах класу дієслів діяльності	Кількість дієслів	Відсоткове співвідношення
Дієслова роздумів	16	45 %
Дієслова заперечення	15	43 %
Дієслова згоди	4	12 %

Як демонструє подана таблиця найбільш поширеним підкласом дієслів у межах класу дієслів діяльності є дієслова роздуми – 16 одиниць (45%); друге місце посідають дієслова заперечення 15 одиниць (43%). Показник дієслів згоди – лише 4 одиниці (12%).

Таблиця 2.11

Розподіл неперехідних дієслів ментальної діяльності на лексико-семантичні підкласи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Підклас у межах класу дієслів діяльності	Кількість дієслів	Відсоткове співвідношення
Дієслова роздумів	6	46 %
Дієслова заперечення	3	23 %
Дієслова згоди	4	31 %

Щодо розподілу ментальної діяльності на лексико-семантичні підкласи, треба відмітити що як і у випадку перехідних дієслів перше місце посідають дієслова роздумів 6 одиниць (46%). На відміну від перехідних дієслів, неперехідні дієслова згоди мають другий показник за кількістю 4 одиниці (31%). Найменший показник демонструють дієслова заперечення – 3 одиниці (23%).

Отримані нами дані узагальнені у вигляді діаграм.

Діаграма 2.4

Розподіл перехідних дієслів ментальної діяльності на лексико-семантичні підкласи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»



На матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» нами були досліджено 48 загалом перехідних та неперехідних дієслів, які виражають діяльність. Серед ряду досліджуваних перехідних та неперехідних дієслів найчастіше використовувалися дієслова роздумів, відсоткове співвідношення цих дієслів майже однакове (45% перехідних дієслів та 46% неперехідних дієслів). Це зумовлюється тим, що в своєму романі автор використовував внутрішні монологи як інструмент розкриття образів та характерів головних героїв. Наведемо декілька прикладів цих випадків:

I thought it best to call first [Бредбері, с. 78].

Я подумав, що краще зателефонувати першим.

Their behavior impelled me to protest [Бредбері, с. 55].

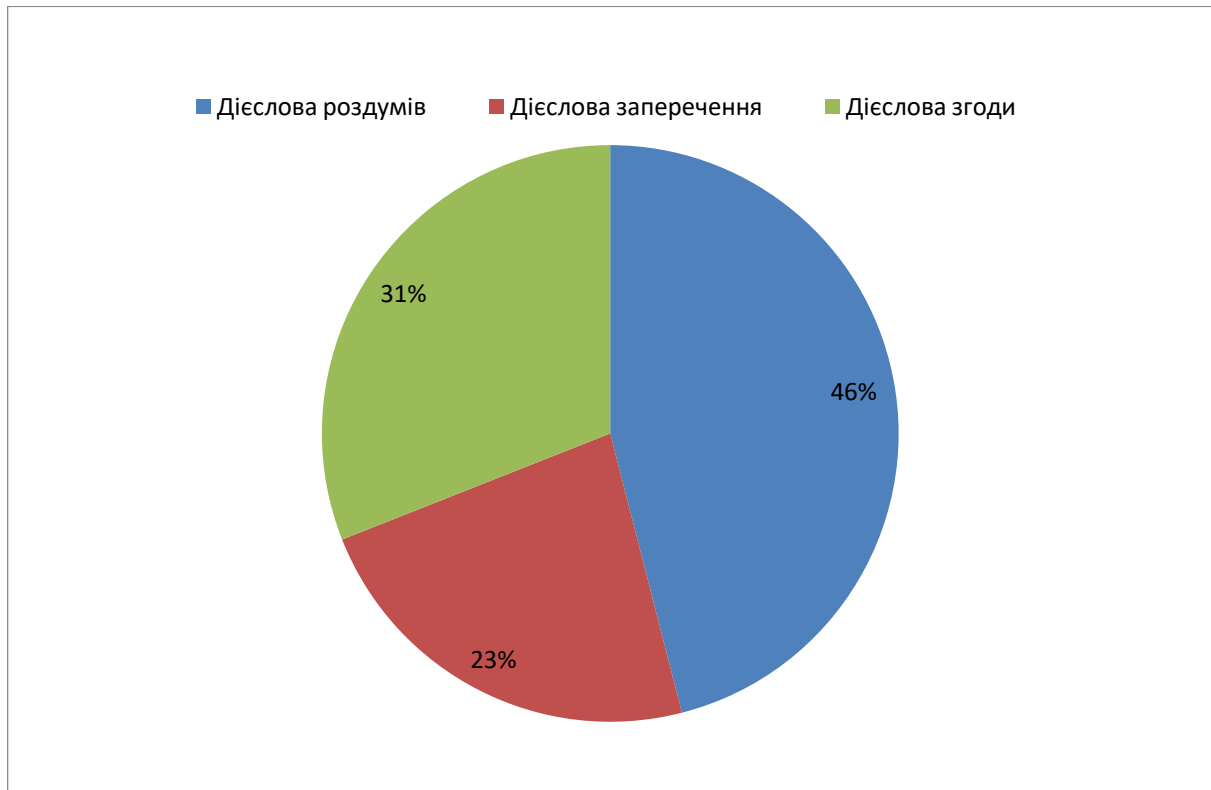
Їх поведінка змусила мене виказати свій протест.

He maintained his innocence [Бредбері с. 76].

Він наполягав на своїй невинності.

Діаграма 2.5

Розподіл неперехідних дієслів ментальної діяльності на лексико-семантичні підкласи в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».



Розглянемо детальніше функціонування перехідних дієслів в досліджуваному нами тексті роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». Виділимо підклас *give*, до нього відносяться дієслова, що мають обширне і чітко не обмежене силове поле. Вірогідність появи при них того або іншого об'єкту гарантована.

Особливістю вживання дієслів цього підкласу є те, що доповнення тут є способом позначити актуальність зв'язків дієслова зі всім класом можливих об'єктів : *To see is to believe*. Можливість доповнення в даному прикладі дає читачеві можливість представити можливість для роздумів, зв'язаних з даним дієсловом, об'єктів. Так побачити ми можемо все, що завгодно (звернемося до визначення цього дієслова “to see – notice someone or

something”) і повірити ми теж можемо в багато що. У читача з'являється широкий круг для польоту його фантазій.

Дієслово *think* позначає «to believe something based on facts». І в даному прикладі: *Think, feel and you are done for*, можна говорити про широту об'єктів, що маються на увазі, оскільки думати можна про різні речі і відчувати також, наприклад розчарування, радість, втрату, біль і тому подібне.

Дефініція дієслова *to protest* має наступне значення (to protest - to try to make other people believe that something is true). У даному реченні *June protested* немає вказівки на об'єкт. Дієслово не містить в собі сему об'єкту, тобто це говорить про те, що читач може представити різні об'єкти при цьому дієслові. Наприклад: герой може відстоювати свою невинність, свої свідчення або вислови.

Розглянемо дефініцію дієслова *to know* (to know – to have learned or found out about something). У цьому реченні *Now I really must know*, як і в попередніх, не вказаний об'єкт. В ролі об'єкту тут можуть виступати як різні факти, наприклад: знати правду, знати хто що зробив, хто куди пішов чи інше. У цьому реченні більш всього автор має на увазі, «правду», тобто герой хоче дізнатися, що сталося.

Таким чином, до підкласу *give* відносяться дієслова, що належать до різних лексико-семантичних категорій. Тут зустрічаються дієслова фізичної дії (*do, make, take*), духовної діяльності (*know, learn, understand*), соціальної активності (*promise, demand*).

В ході відбіру дієслів дуже часто вживалися наступні дієслова – *love, write, drive*. Щодо дієслова *love* це переживати почуття глибокої прихильності до обличчя протилежної підлоги, розглянемо наступний приклад: *Those who love, live longer* або ж *He can't even love she thought*; для *write* – писати листи, наприклад: *Seizing ink and writing paper, she began to write*

Дієслово *drive* семантично близьке – як перехідним, так і неперехідним значеннями, вони описують ситуацію руху. Перехідні значення

передбачають наявність агенса, руху, що приводить в стан, предмет або істота, що позначається доповненням: *He drove without speaking*.

Неперехідне значення реалізується в тих випадках, коли підмет перестає позначати виробника дії і перетворюється на позначення рухомого предмету або істоти: *And there would be no question, in this weather, of doing any work below while they were moving. They drove back to the mall*. Неперехідні значення досліджуваних дієслів стають в один ряд з дієсловами руху.

Отже, проаналізувавши вживання дієслів певних лексико-семантичних класів в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» ми визначили наступні особливості і закономірності: найбільш поширеним лексико-семантичним класом виступає клас дієслів руху; зважаючи на особливості художнього стилю автора, який передбачає в романі динаміку подій та поведінки героїв найменш поширеним виступає клас дієслів емотивного характеру. Кожен з досліджених нами лексико-семантичних класів виконує певні функції в структурі побудови роману і служать для більш точної передачі авторського задуму.

ВИСНОВКИ

Перехідність / неперехідність є категорією, на підставі якої можна виділити відношення між суб'єктом і об'єктом дії. Суть цієї категорії полягає в тому, що суб'єкт виконує певну дію, а його результат може «перейти» або не «не перейти» на суб'єкта.

За семантичною ознакою перехідність/неперехідність – це здатність або нездатність дії, вираженої дієсловом, поширюватися/не поширюватися, спрямовуватися/не спрямовуватися на об'єкт – конкретний предмет, особу чи іншу якусь істоту, що виступають у валентно зумовленій об'єктній позиції дієслова.

Проблема синтаксичних характеристик дієслів дуже тісно пов'язана з концепцією про факультативну і обов'язкову сполучуваність. Згідно цього вчення, мовні елементи здатні мати два види сполучуваності: обов'язкову і факультативну. Обов'язкова сполучуваність властива тим залежним елементам, які потрібні як за смисловим змістом, так і за формою мовних одиниць.

Неперехідність дієслів можна визначити лише тоді, коли відомо чи єпрямий/непрямий додаток, тобто чи здатні вони утворювати словосполучення на основі лексичного зв'язку управління. У реченні ж перехідне дієслово може вживатися і без додатка, і від цього воно не перестає бути перехідним.

У тих випадках, коли жодне (перехідне або неперехідне) значення не є похідним, тобто обидва є основними, слід говорити про два омонімічні дієслова – перехідне і неперехідне, але тут слід уточнити, що цю думку поділяють не всі лінгвісти.

В цілому, в англійській мові розмежування між перехідними і неперехідними дієсловами набагато менш чітке; у ряді випадків перехідність або неперехідність дієслова розкривається лише в контексті або на тлі

словосполучення.

Інтенціональні дієслова, тобто дієслова, що позначають психічні акти, і дієслова слухового сприйняття можуть мати в ролі додатка лише пропозиції і імена пропозитивного значення, а в якості свого суб'єкта – імена із значенням живих істот. Дієслова фізичної дії мають своїх актантов (суб'єкта і об'єкта). Це – лише імена конкретного значення, не враховуючи стихійні сили природи.

Категорія перехідності/неперехідності – це семантико-синтаксична ознака дієслова, яка виражає здатність керувати іменником у знахідному (родовому) відмінку і тісно пов'язана з категорією стану. По-перше, тільки перехідні дієслова утворюють форми пасивного стану, а по-друге, – тільки вони можуть утворювати опозицію з погляду станів.

Для абсолютного вживання дієслова характерне його вживання у формі його безособових форм, тоді як використання перехідного дієслова у позиції функції присудка у формі дійсного способу минулого неозначеного часу зазвичай спричиняє за собою обов'язкову присутність додатка.

Проаналізувавши існуючі підходи до класифікації дієслів на лексико-семантичні класи, стає зрозуміло, що всі ці підходи базуються на єдиному функціонально-семантичному принципі.

В процесі дослідження роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» нами було виявлено і проаналізовано 200 перехідних та неперехідних дієслів, що складає загальну вибірку сукупність. Різниця між відносною вживаністю перехідних/неперехідних дієслів в монологічному та діалогічному мовленні різниться не суттєво. Щодо перехідних дієслів вона складає 22 % відповідно. Неперехідні дієслова вживаються у різних типах мовлення наступним чином – 58% та 34 %, тобто різниця складає 24 %.

Тип мовлення (комунікативний фактор) створює лише передумови для вживання перехідних/неперехідних дієслів в конкретній мовній ситуації. Далі набирають чинності фактори лексико-семантичного і поверхнево-синтаксичного рівнів.

Перехідні, і неперехідні дієслова вживаються у монологічному мовленні доволі часто (61% - перехідні, 58 % неперехідні). Тобто їх відсоткове відношення майже однакове.

Перехідні, і неперехідні дієслова вживаються у діалогічному мовленні достатньо часто (39 % перехідних, 34 % неперехідних). Але перехідні дієслова більш вживані у діалогічному мовленні ніж неперехідні, різниця становить 5 %. Це зумовлено тим фактом, що більшість перехідних дієслів означають дію, яка переходить на інший предмет.

Найбільш численний клас дієслів – це *дієслів діяльності*, основним значенням яких є те, що суб'єкт, на якого спрямована дія, знаходиться під впливом цілеспрямованої фізичної або ментальної дії. Серед дієслів даного класу нами було виділено наступні підкласи, такі як дієслова, що позначають ментальну діяльність (процеси, що відбуваються безпосередньо в свідомості людини), дієслова, що позначають креативну або професійну діяльність (тобто діяльність, спрямовану на створення чогось нового, на результат власних дій у матеріальній чи нематеріальній формі) та ті, що вжиті на позначення індивідуальної діяльності людини або тварини.

Серед ряду досліджуваних перехідних та неперехідних дієслів найчастіше використовувалися дієслова роздумів, відсоткове співвідношення цих дієслів майже однакове (45% перехідних дієслів та 46% неперехідних дієслів). Це зумовлюється тим, що в своєму романі автор використовував внутрішні монологи як інструмент розкриття образів та характерів головних героїв.

Проаналізувавши вживання дієслів певних лексико-семантичних класів в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», ми визначили наступні особливості і закономірності: найбільш поширеним лексико-семантичним класом виступає клас дієслів руху; зважаючи на особливості художнього стилю автора, який передбачає в романі динаміку подій та поведінки героїв, найменш поширеним виступає клас дієслів емотивного характеру. Кожен з досліджених нами лексико-семантичних класів виконує певні функції в

структурі побудови роману і служать для більш точної передачі авторського задуму.

Провівши наше дослідження ми дійшли висновку, що серед широкого спектру мовних засобів, лексичних та граматичних форм, ми звернули увагу на дослідження перехідних/неперехідних дієслів в англійській мові на матеріалі роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». В даному дослідженні нами були проаналізовані перехідні та неперехідні дієслова. Ми дослідили загалом 200 дієслів (серед них 120 випадків вживання перехідних дієслів і 80 випадків неперехідних).

Щодо комунікативного аспекту ми аналізували вживаність перехідних та неперехідних дієслів в монологічному та діалогічному мовленні тексту роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». Серед них 119 дієслів загалом було вжито в монологічному мовленні, що складає 60 % від загальної вибіркової сукупності, і 81 дієслів загалом – в діалогічному мовленні, що складає, в свою чергу, 40 % від загальної кількості всіх перехідних та неперехідних дієслів.

В процесі аналізу тексту роману Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» на предмет виявлення і дослідження особливостей вживання перехідних/неперехідних дієслів нами було відмічено, що всі дієслова, вжиті в художньому творі, розділяють на певні лексико-семантичні класи. Взявши за основу класифікацію Н. Д. Арутюнової, всі перехідні та неперехідні дієслова, були розподілені на класи та підкласи за тематичним або денотативним принципом.

Всього нами було сформовано 4 великі лексико-семантичні класи перехідних та неперехідних дієслів: до першого класу віднесено емотивні дієслова, до другого – дієслова, що позначають рух, до третього ті, що позначають поведінку, до четвертого класу було включено дієслова діяльності. Найчисленішим серед наведених класів є клас дієслів діяльності в якому налічується 99 одиниці перехідних/неперехідних дієслів, що складає загалом 50 % від загальної вибіркової сукупності. Найменш численим є клас

дієслів, що позначають емоції – він представлений 17 перехідними/неперехідними дієсловами, що складають всього 9 %. Кожен з даних класів був розподілений на менші підкласи.

Отже, проаналізувавши вживання дієслів певних лексико-семантичних класів в романі Р. Д. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» ми визначили наступні особливості і закономірності: найбільш поширеним лексико-семантичним класом виступає клас дієслів руху; зважаючи на особливості художнього стилю автора, який передбачає в романі динаміку подій та поведінки героїв найменш поширеним виступає клас дієслів емотивного характеру. Кожен з досліджених нами лексико-семантичних класів виконує певні функції в структурі побудови роману і служать для більш точної передачі авторського задуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авалиани Ю. Ю. Заметки о переходности-непереходности глаголов. *Труды Самаркандского университета*. Самарканд, 1962. Вып. 118. С. 155–162.
2. Авронин В.А. Проблемы изучения функциональной стороны языка. Ленинград : Изд-во Просвещение, 1990. 156 с.
3. Адмони В. Г. Завершенность конструкции как явление синтаксической формы. *Вопросы языкознания*. 1958. № 1. С. 112–117.
4. Апресян Ю. Д. Синтаксис и семантика в синтаксическом описании. *Единицы разных уровней грамматического строя языка и их взаимодействие*. М., 2002. С. 78–80.
5. Аракін В. Д. Нариси з історії англійської мови. Москва : Вища школа, 2005. 432 с.
6. Аринштейн В. М. О структурной обусловленности сверхфразовых единств. *Ученые записки Калининского ГПИ им. М. И. Калинина*. 1994. Вып. 2. С. 3–12.
7. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. Москва : Просвещение, 1998. 384 с.
8. Андерш Й. Ф. Валентність. *Українська мова. Енциклопедія* / ред. В.М. Русанівський. К., 2000. С.59.
9. Ахманова О.С. К вопросу о «правильности» речи. *Вопросы языкознания*. М., 1960. С. 35–44.
10. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. М. : Наука, 2004. 204 с.
11. Бархударов Л. С. Грамматика английского языка. М. : Высшая школа, 2000. 425 с.
12. Бацевич Ф.С. Функционально-ономасиологическое изучение лексики : текст лекций по спецкурсу «Актуальные проблемы

коммуникативной лексикологии». Львов : Университет им. И. Франко, 1993. 170 с.

13. Бурлакова В.В. Основы структуры словосочетания в современном английском языке. Ленинград : Наука, 1997. 233 с.

14. Вандриес Ж. Язык. Лингвистическое введение в историю. Киев : Наука, 2001. 52 с.

15. Васильев Л.М. Значение как предмет современной лингвистической семантики. Исследования по семантике. *Общие вопросы семантики*. 1999. Вып. 9. С. 11–20.

16. Васильев В.А. Синтез смысла при образовании и понимании текста. К. : Вища школа, 1989. 153 с.

17. Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика : учебное пособие для вузов. М. : Высшая школа, 1990. 176 с.

18. Воронцова Г.М. Нариси з граматики англійської мови. К. : Сова, 2006. 128 с.

19. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) : учебное пособие для вузов. М. : Высшая школа, 1947. 784 с.

20. Воронцова Г.Н. Очерки по грамматике английского языка. М. : Просвещение, 1960. 397 с.

21. Гайсина Р.М. Значение и синтагматика глаголов (на материале глаголов отношения) : пособие по спецкурсу. Уфа : Издательство Башкирского университета, 1980. 79 с.

22. Долинина И.Б. Об особенностях полиреференциональных категорий (явление переходности/непереходности). *Ученые записки Тартуского университета*. 1987. Вып. 760. С. 3–10.

23. Дієслово в лексикографічній системі: монографія /за ред. О.Г. Рабулець, Н.М. Сухарина, В.А. Широков, К.М. Якименко. К. : Довіра, 2004. 259 с.

24. Загнітко А.П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс) : навчальний посібник. К. : ІЗМН, 1996.

Ч. 1. 202 с.

25. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. К. : НМК ВО, 1990. 132 с.
26. Золотова А. Г. Видо-временные функции глагола. М. : Высшая школа, 1995. 59 с.
27. Жаборюк О. А. Категорія стану як лінгвістична універсалія. *Іноземна філологія* К. : Довіра, 1999. Вип. III. С.13 –17.
28. Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка. М. : Высшая школа, 1981, 289 с.
29. Іваницька Н.Л. Вплив сполучуваності повнозначних слів на утворення компонентів синтаксичної структури речення. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 97–103.
30. Ильиш Б.А. Современный английский язык. М. : Наука, 2000. 252 с.
31. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление. Ленинград : Наука, 1972. 216 с.
32. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. Издание 2-е. М. : Книжный дом «Либроком», 2010. 360 с.
33. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика : учебное пособие. М. : Эдиториал, 2000. 352 с.
34. Ковалева Л.М. О так называемом абсолютном употреблении переходных глаголов в современном английском языке. *Проблемы английской филологии*. Иркутск, 2001. С. 116–117.
35. Корсаков А.К. Употребление временных форм в современном английском языке. К. : Вища школа, 1978. 240 с.
36. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. 3-тє вид. К.: ВЦ «Академія», 2010. 464 с.
37. Кочерган М.П. Слово і контекст: лексична сполучуваність і значення слова. К. : Вища школа, 1980. 183 с.
38. Логвиненко С.І. Функціонально-семантична структура дієслів

вміщення в сучасній російській літературній мові. К. : Освіта, 1993. 17 с.

39. Масицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності. Луцьк : Вид-во Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 1998. 208 с.

40. Мещанинов И. И. Глагол. Ленинград : Наука, 1982. 272 с.

41. Мухин А.М. Лингвистический анализ. Ленинград : Просвещение, 1998. 250 с.

42. Мухин А.М. Системные отношения переходных глагольных лексем. Ленинград : Наука, 1987. 292 с.

43. Норман Б.Ю. Переходность, залог, возвратность. Минск : Изд-во Белорусского ун-та, 1972. 132 с.

44. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. М. : Учпедгиз, 1958. Т. 1–2. 536 с.

45. Полный словарь лингвистических терминов / под ред. Т. В. Матвеевой. Ростов-на-Дону : Феникс, 2010. 562 с.

46. Пешковский А. М. Избранные труды. М. : Наука, 1994. 341 с.

47. Соколов О.М. Некоторые семантические свойства глаголов несовершенного вида. *Лексика русского языка*. Томск, 1976. С. 3–14.

48. Филичева Н.И. Понятие синтаксической валентности в работах зарубежных языковедов. *Иностранная филология*. М., 1969. №1. С. 118–125.

49. Ярцева В.Н. О синтаксической роли прямого дополнения в языках разных типов. *Проблемы филологии*. Ленинград, 1972. №4. С. 4–19.

50. Arnold I. V. *The English Word*. Moscow : Vysshaya shkola, 1986. 295 p.

51. Alexander L. G. *Longman English grammar*. Harlow: Pearson Education Limited, 2001. 374 p.

52. Bendix E.H. Componential Analysis of General Vocabulary : The Semantic Structure of a Set of Verbs in English, Hindi and Japanese. *International Journal of American Linguistics*. 2006. №2. 254 p.

53. Chafe W. L. *Meaning and the structure of language*. Chicago : University of Chicago Press, 1970. 360 p.

54. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language . Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 505 p.
55. Gildea D. Identifying semantic roles using combinatory categorical grammar. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 363 p.
56. Korunets I.V. Contrastive Typology of the English and Ukrainian languages. Kyiv. : Lybid, 1995. 375 p.
57. Macmillan English Grammar in Context. Oxford : Macmillan Publishers Limited, 2007. 233 p.
58. Poutsma H. A. Grammar of Late Modern English. Noordhoff, 1926. Part II. 762 p.
59. Richards J. C. Functional English Grammar. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. 296 p.
60. Whorf B. L. Grammatical Categories. Seattle : Penguin Books, 2005. 56 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

61. Бредбері Р. Д. 451 градус за Фаренгейтом. Тернопіль : Навчальна книга. 208 с.

SUMMARY

The given reseach is devoted to the subject of the Transitive verbs functioning and its interpretation in modern English in general and in the novel “451 degrees by Fahrenheit” by R. D. Bradbury in detail.

The object of the reseach is the Transitivity/Intransitivity verbal category in modern English on the text of the novel “451 degrees by Fahrenheit” by R. D. Bradbury.

The purpose of the reseach is to analyze the transitive verbs category in modern English on the basis of R. D. Bradbury novel “451 degrees by Fahrenheit”, identify the particular transitive and intransitive verbs usage, find out the transitive and intransitive verbs lexical-semantic classes and subclasses and the factors which influence their quantitative distribution on the given reseach material.

The theoretical and methodological issues related to the transitive category / intransitive verbs functioning and classification in modern English refer to such a sphere of grammatical studies is still the focus of Ukrainian and foreign linguists. The given problem is regarded in many scientific works (Y. D. Apresyan, O. V Bondarko, V. V. Vinogradov, A. Vezhbitska, K. G. Gorodensk, A. I. Smirnitsky).

The research results concern the difficulties which appear in the process of the transitive/intransitive verbs category defining in Modern Linguistics; the background and the main principles of the verbs division into lexical-semantic classes are found out; the factors that influence this division are analysed; the quantitative analysis is carried out; the conclusions concerning their peculiar features usage of the given type verbs on the research material (R. D. Bradbury novel “451 degrees by Fahrenheit”) are made.

Keywords: *the transitive and intransitive verbs, the verbs valence, the lexical-semantic classes, the transitive absoluteness, the direct / indirect object, the quantitative division*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Багдасарян Аріне Араївна, студентка 2 курсу, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, адреса електронної пошти arinebg@gmail.com

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Особливості функціонування англійськомовних перехідних і неперехідних дієслів (на матеріалі роману Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) _____